

تروریست‌های جوان یا کودک‌سربازها؟ کودکان داعشی، حقوق بین‌الملل و قربانی شدن*

مقاله علمی - ترویجی

نگارنده:

کنارد نیاموتاتا**

مترجم:

سید صادق موسوی نژاد***

چکیده:

از زمانی که درگیری‌ها در سوریه آغاز گردید، تعداد قابل‌توجهی از شهروندان کشورهای غربی به منطقه جنگی عزیمت کردند تا به دولت اسلامی شام و عراق (داعش)**** ملحق شوند. بر اساس تعاریف رایج، برخی از این افراد سفر کرده کودک هستند. پس از شکست داعش، کشورهای غربی با این معضل مواجه شدند که چگونه باید با این جنگجویان جوان رفتار کنند. وضعیت این کودکان بحث‌برانگیز شده بود. به نظر نمی‌رسد در میان کشورهای غربی موضع مشخص یا رویکردی ثابت در مورد چگونگی رفتار با این کودکان وجود داشته باشد. به نظر می‌رسد که رویکردهای موجود در مورد معضل این جوانان، عمدتاً توسط امیال سیاسی هر کشور دیکته شده باشد. به‌طور کلی این کودکان به‌عنوان تروریست‌های جوانی شناخته می‌شوند که در صورت بازگشت به میهن، جوامع خود را در معرض خطر قرار

صفحه ۳۶۹-۴۰۷، تاریخ وصول: ۱۳۹۷/۰۷/۱۹، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۷/۲۱، شماره ۴۴، زمستان ۱۳۹۹
مجله پژوهش‌های حقوقی (فصلنامه علمی)، شماره ۴۴، زمستان ۱۳۹۹

* Conrad Nyamutata, "Young Terrorists or Child Soldiers? ISIS Children, International Law and Victimhood," *Journal of Conflict and Security Law* 25(2) (July 2020): 237-261.

Email: conrad.nyamutata@dmu.ac.uk ** عضو دپارتمان حقوق، دانشگاه دی مونتفورت، لستر

*** دانشجوی دوره دکتری حقوق بین‌الملل، دانشگاه علوم اسلامی رضوی، خراسان رضوی، ایران

Email: sadeghmousavinejad@chmail.ir

**** ISIS

می‌دهند. به هر تقدیر به‌نظر می‌رسد برداشت‌ها و واکنش‌ها نسبت به این اقلیت، از روش‌های هنجاری درمورد کودکان مرتبط با مخاصمات مسلحانه، اخذ می‌شود. پرونده شمیمه بیگم، نوجوان بریتانیایی، که به‌طور گسترده گزارش گردیده، درمورد وضعیت نگران‌کننده کودکانی که سابقاً با داعش مرتبط بودند زنگ خطری را به صدا درآورد. این مقاله پرونده‌ای را برای رفتار با کودکان مرتبط با داعش به‌عنوان کودک‌سرباز، ایجاد می‌کند. در بررسی‌های نزدیک، این کودکان مستحق دریافت حمایت‌هایی مطابق با تمام حمایت‌های انجام‌شده برای کودکان به‌کار گرفته‌شده برای اهداف جنگی می‌باشند. به‌نظر می‌رسد رویه قضایی اخیر به‌طور ضمنی بیان می‌دارد این حمایت‌ها حتی بعد از سن ۱۸ سالگی پایان نمی‌یابد. باتوجه‌به مطالب مذکور، ممانعت از بازگشت به میهن برای هنجارسازی معیارها درمورد کودکان مرتبط با میدان جنگ، غیرضروری به‌نظر می‌رسد. به‌علاوه، رویکردهای برخی از کشورهای غربی می‌تواند به‌دلیل نقض حاکمیت قانون در معرض انتقاد باشد. لغو خودسرانه تابعیت و ممنوعیت بازگشت به میهن در تضاد کامل با هنجارهای عدالت طبیعی است. با وجود این، این مقاله مدعی است یک رویکرد ثابت، نیازمند رویکرد غربی در برخورد با کودکان داعشی اولاً به‌عنوان قربانی و پیروی از حقوق به‌رسمیت شناخته‌شده آنها در حقوق بین‌الملل می‌باشد.

کلیدواژه‌ها:

حقوق بشردوستانه، حقوق بشر، کودک‌سربازان، کودکان داعشی.

مقدمه

برای محققان حقوق بشردوستانه بین‌المللی^۱، فاجعه سوریه دریچه‌ای ایده‌آل برای درک پیچیدگی‌های جنگ معاصر است. یکی از مظاهر درگیری‌های مسلحانه جدید استفاده از کودک‌سربازان است. حقوق بشردوستانه اکنون باید با معضل کودکانی که توسط دولت‌ها و گروه‌های غیردولتی به‌کار گرفته می‌شوند، دست‌وپنجه نرم کند، معضلی که شاید تاکنون در این مقیاس دیده نشده باشد. همان‌طور که فاکس نوشته، «تأکید بر این نکته بسیار مهم است که پدیده معاصر کودک‌سرباز، بسیار جدید است. به‌علاوه، این مسئله برای دوران بعد از جنگ سرد در ابعادی (هم از لحاظ شدت و هم از لحاظ قلمرو) خیلی فراتر از موارد مشابه در تاریخ

بشری گسترش یافته است. این گستردگی کاملاً بی‌سابقه است.^۲

مناقشه سوریه، فاجعه‌آمیزترین درگیری‌ها به لحاظ قلمرو و مدت زمان، در طول قرن بیست و یکم است که طرف‌های زیادی از جمله «جبهه‌النصره»^۳ و سایر گروه‌های منشعب از القاعده را درگیر کرده است. شاید بدنام‌ترین این گروه‌ها دولت اسلامی شام و عراق (داعش)^۴ باشد که زائیده اوضاع متشنج ناشی از جنگ عراق، بهارهای عربی و جنگ داخلی در سوریه است.^۵ اساساً هدف پروژه داعش ایجاد خلافت بود.

این گروه به دلیل عدم کنترل بشار اسد بر کل سوریه در این کشور گسترش یافت تا اینکه رقه را به عنوان پایتخت خود ایجاد کند.^۶ در این زمینه مدارکی وجود دارد که نشان می‌دهد این گروه به صورت گسترده درگیر به کارگیری کودکان بوده است. داعش خردسالان را به عنوان یکی از مؤلفه‌های مهم حفظ خلافت خود تلقی می‌کرد.^۷

استفاده از کودکان برای داعش استراتژیک بود که هدف از آن دستیابی به یک سازماندهی فوری و تداوم اهداف بلندمدت در نسل‌های بعدی بود. این پروژه طراحی شده بود تا شکست سرزمینی خود را پشت سر بگذارد و بقای خود را تضمین کند.^۸ کودکان منابع فیزیکی و ایدئولوژیک این طرح بودند. به آنها به عنوان خردسال آموزش داده می‌شد که هرکس تفسیر صحیح اسلام را نادیده بگیرد، کافر است و باید حذف شود.^۹

داعش با موفقیت ۱۳۵۰ مدرسه ابتدایی و متوسطه خود را به عرصه تلقین بی‌چون و چرای عقاید خود به بیش از یکصد هزار دانش‌آموز دختر و پسر تبدیل کرد.^{۱۰} به کارگیری و نظامی کردن خردسالان با دو هدف افزایش جمعیت دولت داعش و همچنین تأمین مجدد نیروهای

2. M. Fox, "Child Soldiers and International Law: Patchwork Gains and Conceptual Debates," *Human Rights Review* 7 (2005): 27-48, 28.

3. ANF

۴. در این مقاله از این گروه به عنوان (ISIS) یاد خواهد شد. همچنین به عنوان دولت اسلامی عراق و شام (ISIL) یا داعش نیز شناخته شده است.

5. WT Oosterveld and W Bloem, "The Rise and Fall of ISIS: from Evitability to Inevitability Volatility and Friction in the Age of Disintermediation" (The Hague Centre for Strategic Studies (HCSS) StratMon Annual Report 2016/ 2017).

6. A. Levallois and J. Cousseran, "The Financing of the 'Islamic State' in Syria and Iraq (ISIS)," (European Parliament, Directorate-General for External Policies Policy Department, 2017).

7. See "The Children of ISIS: The Indoctrination of Minors in ISIS-held Territory" A Joint Publication by the National Coordinator for Security and Counterterrorism (NCTV) and the General Intelligence and Security Service (AIVD), 2017.

8. Ibid.

9. Ibid.

10. G. Vale, "Cubs in the Lions" Den: Indoctrination and Recruitment of Children Within Islamic State Territory' (2018) ICSR <<https://icsr.info/wp-content/uploads/2018/07/ICSR-Report-Cubs-in-the-Lions%E2%80%99-Den-Indoctrination-and-Recruitment-of-Children-Within-Islamic-State-Territory.pdf>> (Last Accessed November 18, 2019).

ارتش آن، انجام شد. داعش در جذب و به‌کارگیری کودکان ماهر بود^{۱۱} و اغلب در ویدئوهایش به موفقیت خود در آموزش و به‌کارگیری کودکان افتخار می‌کرد. استفاده پرشمار از کودکان نه‌تنها به داعش اجازه داد به‌لحاظ فیزیکی قدرت خود را تقویت کند بلکه کمک کرد از کمبود احتمالی در رهبری گروه ممانعت به‌عمل آورد.^{۱۲} این سازکار از این کودکان اغلب به‌عنوان «فرزندان خلافت»، «مجاهدان فردا»، «نسل آینده» و «پرچم‌داران آینده» یاد می‌کند تا پیامی محکم به دشمنان خود بدهد مبنی بر اینکه درحال آماده کردن مبارزانی برای آینده و کاملاً مجهز است.^{۱۳}

یکی از فیلم‌های منتشرشده آنان نشان می‌داد که خردسالان به زبان فرانسه شعار می‌دهند: «آگاه باشید ما از آنچه برای دفاع از خودمان نیاز داریم، برخوردار هستیم، سربازان مسلح آماده هستند تا شما را بکشند»^{۱۴} جلوه دادن خود به‌عنوان یک قربانی از جهان خارجی متخصص، به داعش جهت مشروعیت‌بخشی به اقدامات تروریستی‌اش به‌ویژه در اروپا، کمک نمود. این میزان از به‌کارگیری کودکان به‌معنای درگیر کردن چند نسل با فرهنگ خشونت و افراط‌گرایی مذهبی بود. کودکان از طریق پرداخت حقوق و جذابیت عقاید و ایدئولوژی و خانواده به‌عنوان مشوق‌هایی برای پیوستن به این گروه، اغفال شده‌اند.^{۱۵} به‌عنوان بخشی از روند گسترش قلمرو داعش، هزاران کودک را از یتیم‌خانه‌ها، مدارس و خانه والدینشان دزدیدند. به‌عنوان مثال تخمین زده می‌شود بیش از یک‌سوم از کل جمعیت ۶۸۰۰ نفر یزیدی ربوده‌شده از سنجان در سال ۲۰۱۴ به همراه ۸۰۰ الی ۹۰۰ مورد گزارش کودک‌ربایی در موصل، کودکان زیر ۱۴ سال هستند. تبلیغات گسترده وحشی‌گری و بی‌رحمی داعش برای «عادی‌سازی» قرار گرفتن کودکان در معرض خشونت و مرگ بود. کودکانی در سنین چهار یا پنج سال به اجبار شاهد

11. J. Cook and G. Vale, "From Daesh to 'Diaspora': Tracing the Women and Minors of Islamic State," (2018) ICSR <<https://icsr.info/wpcontent/uploads/2018/07/ICSRReport-From-Daesh-to-E2%80%98Diaspora%E2%80%99-Tracing-the-Womenand-Minors-of-Islamic-State.pdf>> (Last Accessed November 18, 2019).

12. See "The Children in Daesh: 'Future Flag Bearers' of the 'Caliphate'" (2017) The Carter Center.

13. Ibid.

14. Memri TV, 'ISIS Music Video in French Featuring Children: Your Roads Will be Rigged by Mines, Our Swords Are Sharpened to Slice Necks' (Memri TV, 29 April 2016) <<https://www.memri.org/tv/isis-music-video-french-featuring-children-yourroads-will-be-rigged-mines-our-swords-are>> (Last Accessed November 18, 2019).

15. See UN General Assembly, "Children and Armed Conflict" (24 August 2017) Report of the Secretary-General A/72/361-S/2017/821. Al Halab Media Center, Establishment of the Limit Upon the Corrupt in the Land (Al Halab Media Center, 2015), cited in The Children in Daesh: 'Future Flag Bearers' of the 'Caliphate' (The Carter Center, 2017) <https://www.cartercenter.org/resources/pdfs/peace/conflict_resolution/countering-isis/children-in-daesh.pdf> (Last Accessed November 20, 2019).

صحنه‌های اعدام‌های عمومی و شکنجه می‌شدند^{۱۶} که هدف از آن از بین بردن احساس تنفر و ترس در آنان بوده است. چنین برنامه‌ریزی مجدد روانی باعث می‌شود تا کودکان خشونت را به‌عنوان یک شیوه طبیعی در زندگی بپذیرند و آماده پذیرش سطح بالاتری از ارتکاب خشونت به‌عنوان مبارزه، شکنجه‌گر و جلاد شوند. برخی از پسران در مناطق تحت حکومت داعش از سنین بسیار پایین به‌صورت فعال اقدام به اعمال خشونت‌آمیز کردند.^{۱۷}

داعش زنان و دختران جوان را نیز در دام انداخته است. زنان نقش پشتیبانی‌کننده از دستگاه امنیتی داعش را برعهده دارند و قوانین سخت پوششی برای حضور در اماکن عمومی بر آنها تحمیل شده است. این گروه دختران را وادار می‌کند تا با جنگجویان داعش ازدواج کنند، رضایت خانواده‌های آنان اغلب با تهدید و ارعاب اخذ شده است.^{۱۸} با وجود این خانواده‌هایی هستند که به‌صورت داوطلبانه رضایت به چنین ازدواجی می‌دهند، بدون اینکه در بیعت داعشی‌ها باشند یا با آنان هم‌عقیده باشند. به‌طور خاص دختران نوجوان هدف فرمانداران محلی داعش قرار می‌گیرند.^{۱۹}

داعش موفقیت بی‌سابقه‌ای را در جذب زنان غربی از طریق افراطی‌سازی مستقیم و زنده نشان داد.^{۲۰} افراطی‌سازی مستخدمین و ساکنین جدید اصلی‌ترین هدف داعش از تبلیغات گسترده‌اش بود. گروه‌های تروریستی در استفاده از اینترنت ماهر شده بودند. این گروه‌ها نشان دادند توانایی طراحی محتوایی را دارند که تعداد قابل‌توجهی از مخاطبان خاصش را جذب می‌کند و آنها را به همفکرانش مرتبط می‌کند.^{۲۱} در هر دو قلمرو جسمی و روحی چنین

16. Al Halab Media Center, Establishment of the Limit upon the Corrupt in the Land (Al Halab Media Center, 2015), cited in the Children in Daesh: 'Future Flag Bearers' of the 'Caliphate' (The Carter Center, 2017)

<https://www.cartercenter.org/resources/pdfs/peace/conflict_resolution/countering-isis/children-in-daesh.pdf> (Last Accessed November 20, 2019).

17. A. Almohammad, "ISIS Child Soldiers in Syria: The Structural and Predatory Recruitment, Enlistment, Pre-Training Indoctrination, Training, and Deployment International Counterterrorism," *The Hague CCT Research Paper* (2018), DOI: 10.19165/2018.1.14. ISSN: 2468-0656.

18. H. Asaad, "Syrian Girls Forced to Marry ISIS Fighters" (Al-Monitor, 12 May 2014) www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/05/syria-girls-marriage-isis-raaqa.html (Last Accessed November 20, 2019).

19. S. Qassim, "Syrian Teenage Girls Forced to Marry ISIS Jihadis in Deir ez-Zor" (AraNews, 9 January 2016) <<http://aranews.net/2016/01/syrian-teenage-girls-forcedto-marry-isis-jihadis-in-deir-ez-zor/>> (Last Accessed November 20, 2019).

20. A. Peresin, "Why Women from the West are Joining ISIS" *International Annals of Criminology (Special Issue on Female Migration to ISIS)* 56 (Special Issue 1-2) (2018): 32-42.

21. A. Meleagrou-Hitchens and N. Kaderbhai, "Research Perspectives on Online Radicalisation: A Literature Review 2006-2016," (2017) International Centre for the Study of Radicalisation (ICSR), King's College London. <https://icsr.info/wp-content/uploads/2017/05/ICSR-Paper_Research-Perspectives-on-Online-Radicalisation-A-Literature-Review-2006-2016.pdf> (Last Accessed November 21, 2019).

گروه‌هایی عمیقاً وابسته به دور نگه داشتن مستخدمین خود از دیدگاه‌ها و نظریاتی هستند که ممکن است آنها را از ایدئولوژی اصلی گروه دور کند. هدف تروریست‌ها قرار دادن طعمه‌هایشان در «اتاق‌های پژواک» است که روایت‌های آنها را تأیید و تقویت و بر هر عقیده مخالف غلبه می‌کند.^{۲۲} بسیاری از رسانه‌های اجتماعی برای جذب و استخدام مستقیم افراد تجهیز شده‌اند.^{۲۳} داعش مخصوصاً قادر بود تا از جوانان تأثیرپذیر از این رسانه‌ها بیشترین استفاده را ببرد.

داعش جذابیت خود را از طریق رسانه‌های اجتماعی، فراتر از کشورهای عربی گسترش داد و جنگجویانی را از غرب جذب کرد. داعش تصویری از موفقیتی را ترسیم کرد که در آن، آنها پیروز هستند و می‌توانند زندگی بهتری را به‌وجود آورند. از طریق نمایش دادن یک تصویر پرزرق‌وبرق، جنگجویان داعش مانند ستاره‌های جدید راک در عرصه جهانی جهاد سایبری، رفتار می‌کردند.^{۲۴} این گروه قلمرو خلافت را برای مسلمانان جهت کسب شأن و منزلت و حس تعلق خاطر ایده‌آل نشان داد که وظیفه هر زن و مرد مسلمان است که به قلمرو آنان برود و به ایشان ملحق شود بالأخص اگر مسلمان سنی‌مذهب است.^{۲۵} این تبلیغات گسترده موفقیت‌هایی به‌دست آورد: داعش موفق به جذب نیروهای خارجی شد که در میان آنان زنان و مردان جوان و کودکانی از کشورهای غربی و آمریکا بودند. برای دختران جوان شهادت انگیزه نهایی بود. ازدواج با یک مجاهد پاداشی ابدی بعد از مرگ به همراه داشت. گزارش پیوستن دختر ۱۵ ساله بریتانیایی و دو همکلاسی‌اش کسانی که برای ملحق شدن به گروه تروریستی داعش خانواده خود را ترک کردند، توجه رسانه‌ها را به خود جلب کرد. آنها توسط کمپین‌های اینترنتی داعش به افراطی‌گری روی آورده بودند. شمیمه بیگم اظهار داشت که «خانواده‌ام به من کمک نمی‌کنند تا در انگلیس ازدواج کنم».^{۲۶}

داعش در قوی‌ترین حالت خود کنترل سرزمینی را در اختیار داشت که در دو کشور سوریه و عراق قرار دارد.^{۲۷} این گروه بر اساس جنبش جهادی تجسم‌یافته توسط القاعده بنا نهاده

22. Ibid.

23. M. Ranstorp and Others, "The Role of Gender in Violent Extremism," *RAN ISSUE PAPER* 4/12/2015.

24. I. Awan, "Cyber-Extremism: Isis and the Power of Social Media," *Society* 54 (2017) 2:138-49.

25. See: "How Social Media is Used to Encourage Travel to Syria and Iraq: Briefing Note for Schools," Home Office UK (2015).

26. Q. Sommerville, "Shamima Begum: What Was Life Like for the IS Couple in Syria?," (BBC, 3 March 2009) <www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-47435039> (Last Accessed November 21, 2019).

27. Levallois and Cousseran (n 4)

شد. تنها تفاوت این دو گروه تروریستی در این است که داعش توانست قلمرویی به‌دست آورد و خود را دولت بداند.^{۲۸} در حمله سنگین نیروهای ائتلاف در مارس ۲۰۱۹ داعش آخرین منطقه قلمرو خلافت خود در «باغوز» را از دست داد. با وجود این، سقوط آن مجموعه‌ای از چالش‌های پیچیده و دشوار را به ارمغان آورد. یکی از این مشکلات مربوط به خردسالانی بود که به‌وسیله داعش به‌کار گرفته شده یا ربوده شده یا در این گروه به‌دنیا آمده بودند. وضعیت این کودکان محل بحث و مناظره گردیده بود، به‌ویژه آنهایی که متمایل به بازگشت به محل زندگی قبلی خود در غرب بودند. به‌نظر می‌رسد در میان کشورهای غربی رویه واضحی درمورد اینکه چطور باید با این کودکان رفتار شود، وجود ندارد. واکنش دول غربی در این مورد ناسازگار و بعضاً تشبیهی بوده است. به‌نظر می‌رسد رویکرد کشورها نسبت به این معضل ناشی از انگیزه‌های سیاسی هر یک از این دول بدون داشتن یک مبنای علمی و هنجاری است. پرونده نوجوان بریتانیایی، شمیمه بیگم، که بازتاب گسترده‌ای در رسانه‌ها داشت، مسئله کودکانی را که قبلاً با داعش مرتبط بودند، مورد توجه قرار داد. این کودکان اغلب به‌عنوان تروریست‌های جوانی شناخته شده‌اند که جوامع غربی را در معرض خطر قرار می‌دهند. با وجود این، این تصورات و اقدامات از رویکرد هنجاری نسبت به کودکان مرتبط با مخاصمات مسلحانه ناشی شده است. این مقاله پرونده‌ای را برای بررسی نحوه رفتار با کودکان مرتبط با داعش (آن دسته از کودکانی که زیر ۱۸ سال هستند) ایجاد می‌کند تا به‌عنوان کودک‌سرباز تلقی شوند. بر اساس یک تحلیل دقیق‌تر این کودکان شایستگی برخورداری از حمایت‌هایی مشابه همه آنچه کودکان به‌کار گرفته شده برای مقاصد جنگی از آن برخوردارند را دارا می‌باشند. رویه حقوقی اخیر متضمن این مطلب است که این حمایت‌ها حتی بعد از ۱۸ سالگی نیز خاتمه نمی‌پذیرد؛ بنابراین ممانعت از بازگشت به میهن برای رویکردی هنجاری نسبت به کودکان قربانی درگیری‌های مسلحانه مضر و غیرسازنده است. رویکردهای دول غربی نسبت به این مسئله می‌تواند در برابر انتقاد نسبت به نقض حاکمیت قانون آسیب‌پذیر باشد. لغو تابعیت و منع بازگشت به میهن با هنجارهای عدالت‌سازگار نیست. با توجه به این مسئله، این مقاله رویکردی را ارائه می‌دهد که مورد نیاز کشورهای غربی برای رفتار با کودکان مرتبط با داعش در وهله اول به‌عنوان قربانی خواهد بود. این مقاله به‌صورت ذیل سازمان‌دهی گردیده است: قسمت اول درمورد معضلی که کشورهای غربی در قبال کودکان سفر کرده به منطقه

جنگی برای پیوستن به داعش، با آن مواجه شده‌اند، بحث خواهد کرد. در قسمت دوم از کودکانی بحث خواهد شد که به‌عنوان کودک‌سرباز تلقی شده‌اند. به حقوق بشر بین‌المللی و به‌ویژه حقوق بین‌الملل کیفری اشاره می‌شود. پرونده توماس لوبانگا در دیوان بین‌المللی کیفری نتایج جالبی در مورد کودکان مرتبط با مخاصمات مسلحانه و تأثیر جنگ در برداشته است. بخش ۳ تصمیمات مربوط به سلب تابعیت شهروندان غربی را که برای پیوستن به داعش سفر کرده‌اند در چهارچوب قوانین بین‌المللی، مورد بحث قرار می‌دهد. بخش ۴ مفهوم قربانی بودن را در مقابل سن شروع کودک‌سربازی قربانیان، مورد بررسی قرار می‌دهد. پرونده دومینیک اونگوان که در دوران کودکی ربوده شد و به‌عنوان یک بزرگسال تحت پیگرد قانونی قرار گرفت، بحثی را در مورد اینکه آیا یک بزرگسال کودک‌سرباز سابق هنوز می‌تواند به‌عنوان یک قربانی شناخته شود، ایجاد کرد. این پرونده دیدگاه‌های متضادی را درباره قربانی شدن کودک‌سربازی به‌وجود آورد. سرانجام این مقاله دیدگاه موجود در پرونده لوبانگا را اتخاذ می‌کند مبنی بر اینکه قربانی بودن کودک‌سربازی برای مدتی که قربانی تحت قیمومت آدم‌رباست، ادامه خواهد یافت. این مسئله‌ای حیاتی در تفسیر پرونده‌های کودکان مرتبط با داعش است که اکنون بالای ۱۸ سال سن دارند. قسمت ۵ در مورد یک رویکرد پایدار بحث می‌کند که مبتنی بر تداوم قربانی تلقی شدن کودکان مرتبط با داعش است.

۱- معضلات در مورد کودکان غربی

نتیجه تحقیقات نشان می‌دهد حدود ۴۱۴۹۰ شهروند خارجی از میان ۸۰ کشور به داعش ملحق گردیده‌اند.^{۲۹} حدود ۱۳ درصد آنها زنان بودند در حالی که خردسالان ۱۲ درصد را تشکیل دادند، این بدین معناست که از هر چهار جنگجوی داعش یک نفر از زنان یا خردسالان بوده‌اند. به هر حال اعتقاد بر این است که این مسئله انکاری بزرگ است: فقط ۲۶ کشور به‌طور عمومی ارقام قابل‌اعتمادی را در مورد زنان و افراد زیر سن قانونی ارائه داده‌اند.^{۳۰} با وجود این، هنوز درک محدودی از میزان و گستره این مشکل وجود دارد.^{۳۱} در مجموع ۱۴۶۰ الی ۱۵۲۵ نفر از خردسالانی که هم‌اکنون به کشوری که از آن عزیمت کرده‌اند، بازگشته‌اند،

29. See: "ISIL Now 'A Covert Global Network' Despite Significant Losses, United Nations Counter-Terrorism Head Tells Security Council" SC/13463 (UN Security Council, 23 August 2018) <www.un.org/press/en/2018/sc13463.doc.htm> (Last Accessed November 22, 2019).

30. Ibid.

31. Ibid.

رقمی که بالغ بر ۲۰ درصد کل مراجعت‌کنندگان است.^{۳۲} به‌رحال رویکرد موجود نسبت به بازگشت کودکانی که قبلاً جذب داعش شده بودند، رویکردی ناسازگار است. این مسئله به‌لحاظ سیاسی سرتاسر اروپا را در معرض اتهام قرار می‌دهد. رئیس‌جمهور آمریکا، دونالد ترامپ، به اتحادیه اروپا اعلام کرد تا ۸۰۰ جنگجوی داعشی را که به‌وسیله نیروهای پشتیبان آمریکایی بازداشت شده‌اند، به کشورشان بازگردانده و محاکمه کنند.^{۳۳} مشخص نیست چه تعداد از آنها کودک هستند. به همین ترتیب، سازمان ملل متحد، دولت‌ها را موظف کرده است تا مسئولیت شهروندان خود را که به داعش پیوسته‌اند، به‌عهده بگیرند و اعضای خانواده‌هایی را که به‌منظور پیگرد و بازجویی در بازداشت نبوده‌اند، در کشورشان پذیرش کنند.^{۳۴} فرزندان جنگجویان داعشی، به‌ویژه، قربانی نقض شدید حقوق خویش قرار گرفته‌اند.^{۳۵} فرانسه، آلمان، نروژ و دانمارک تعداد کمی از کودکان اتباع داعشی خود را پذیرفتند، بیشتر آنها کسانی بودند که در ماه‌های آخر خلافت داعش والدین خود را از دست داده بودند. هشت کودک استرالیایی از کمپ آوارگان در سوریه نجات یافتند و توسط دولت استرالیا مورد‌مراقبت قرار گرفتند.^{۳۶} شش کودک بلژیکی از اعضای داعش نیز از کمپ آوارگان در سوریه به بلژیک بازگردانده شدند.^{۳۷} با وجود این، یک مقاومت عمومی وجود دارد. دادگاه تجدیدنظر در بروکسل رأی دادگاه بدوی را نقض کرد که به دولت دستور داده بود تا بازگشت زنان بیوه و فرزندان دو مردی که بلژیک را همراه خانواده‌هایشان برای جنگیدن در سوریه ترک کرده بودند، بپذیرد.^{۳۸} ساجد جاوید، وزیر کشور سابق، نتیجه گرفت که فرستادن مأمورینی برای بازگرداندن کودکان

32. Cook and Vale (n 10)

33. P. Wintour, "Trump: EU Must Take Back 800 Isis Fighters Captured in Syria," *The Guardian* (*The Guardian*, London, UK, February 17, 2019) <www.theguardian.com/world/2019/feb/17/islamic-state-isis-baghu-z-trump-calls-on-european-allies-to-take-800-fighters-captured-in-syria> (Last Accessed January 7, 2020).

34. J. Smyth and A. England, "UN Urges Repatriation of Isis Family Members," *The Financial Times* (*The Financial Times*, London, UK, 24 June 2019) <www.ft.com/content/33b71286-9637-11e9-8c9b-30c211dcd229> (Last Accessed November 22, 2019).

35. Ibid.

36. J. Hollingsworth, "Australian Children of ISIS Fighters Rescued from Syria," (CNN, 3 July 2019) <<https://edition.cnn.com/2019/06/24/australia/syria-isis-australia-intl-hnk/index.html>> (Last Accessed November 24, 2019).

37. See: "Belgium Takes Back Six Children of Isis Fighters from Syrian Camps," (Reuters, 15 June 2019) <www.theguardian.com/world/2019/jun/15/belgium-takes-back-six-children-of-isis-fighters-from-syrian-camps> (Last Accessed November 25, 2019).

38. A. Hope, "No Automatic Right of Return for Widows and Orphans of Dead Syria Fighters, Rules Court of Appeal," *The Brussels Times* (Brussels, Belgium, 28 February 2019) <www.brusselstimes.com/all-news/belgium-all-news/54061/no-automatic-rightof-return-for-widows-and-orphans-of-dead-syria-fighters-rules-court-of-appeal/>

جنگجویان داعش در سوریه بسیار خطرناک خواهد بود.^{۳۹} با وجود این، این اردوگاه‌ها بارها توسط امدادگران بریتانیایی و خبرنگاران موردبازدید واقع شده است.

برخوردها نسبت به والدین یا مبارزان بسیار سخت‌تر می‌شود. درمورد کودکان این نگرانی وجود دارد که کودکان به کار گرفته شده در گروه‌هایی نظیر داعش ممکن است مرتکب اعمال مجرمانه و خشونت‌بار شوند.^{۴۰} این ترس عموماً ناشی از به کار گرفته شدن کودکان به وسیله گروه‌های مسلح^{۴۱} و استفاده داعش از پسران جوان در نقش مبارز و جنگ‌جوست. تصاویری که از کودکان به کار گرفته شده در ارتکاب خشونت به نظر می‌رسد، بر این ترس می‌افزاید^{۴۲}، همان‌طور که توسط چارلز لیستر، مدیر برنامه مقابله با تروریسم و افراط‌گرایی در انستیتیو خاورمیانه در واشنگتن اشاره شده است.

بسیاری از کشورهای اروپایی در قبال بازگشت اتباع داعشی خود مقاومت می‌کنند چراکه حتی کودکان آنان را یک خطر بالقوه می‌دانند.^{۴۳} این جوانان مستخدم داعش به‌عنوان کسانی توصیف می‌شوند که بدون رضایت یا اطلاع والدینشان مجذوب، تطمیع و اغوا شده‌اند تا به داعش ملحق گردند.^{۴۴} مصادیق ساده آن عبارت‌اند از نوجوانان ۱۵ ساله، شارمینا بیگم و شمیمه بیگم^{۴۵} (ارتباطی با یکدیگر ندارند)، امیرا عباسه و کادیزا سلطانا^{۴۶} ۱۶ ساله؛ اینها کسانی هستند که طی سال‌های ۲۰۱۴ و ۲۰۱۵ لندن را ترک کردند،^{۴۷} دوقلوهای ۱۶ ساله زهرا و سلما هالان^{۴۸} که در ژوئن ۲۰۱۴ منچستر را ترک کردند^{۴۹} و دو دوست اتریشی سامرا

39. Hall (n 41)

40. See: eg. UNODC, Handbook on Children Recruited and Exploited by Terrorist and Violent Extremist Groups: The Role of the Justice System (UN Vienna 2017) (hereinafter 'UNODC, 2017').

41. Ibid.

42. In January 2016, for example, a four-year-old British boy featured in an ISIS video apparently detonating a bomb that killed prisoners. See J. Davenport and A. Hall, "Top Counter Terror Officer Warns of Threat Posed by Jihadi Children Returning to UK," The Evening Standard (The Evening Standard, London, UK, 1 February 2018).

43. Hope (n 44).

44. L. Dearden, "How Isis Attracts Women and Girls from Europe with False Offer of 'Empowerment'," The Independent (The Independent, London, UK, 5 August 2017) <www.independent.co.uk/news/world/europe/isis-jihadi-brides-islamicstate-womengirls-europe-british-radicalisation-recruitment-report-a7878681.html> (Last Accessed November 28, 2019).

45. Sharmeena Begum, Shamima Begum

46. Amira Abase and Kadiza Sultana

47. M. Evans, "Three Missing London Schoolgirls 'Travelling to Syria to Join Isis'," The Telegraph (The Telegraph, London, UK, 2015)

<https://www.telegraph.co.uk/news/uknews/crime/11424884/Three-missing-British-schoolgirls-travel-to-Syria.html> (Last Accessed November 29, 2019).

48. Salma and Zahra Halane

49. I. Calderwood, "Teenage 'Terror Twins' Who Fled Britain to Join ISIS Tried to Recruit Their Whole Family Telling Brothers: 'We Might Seem Evil to You, but we will all be Happy in the Afterlife,'" (Mail Online, 4 October 2015) <<http://www.dailymail.co.uk/news/article->

کسینویچ^{۵۰} ۱۷ ساله و سایننا سلیموویچ ۱۶ ساله که در ۱۴ آوریل ۲۰۱۴ وین را به قصد ملحق شدن به داعش ترک کردند. لیندا ونزل^{۵۱} آلمانی ۱۵ سال داشت که بعد از ترک خانه به مادرش گفت برای گذراندن تعطیلات آخر هفته با دوستانش می‌رود اما بعد از ارتباط مؤثر با گروه‌های جهادی مسیرش را به سمت سوریه تغییر داد.^{۵۲} پرونده معروف شمیمه بیگم به‌ویژه معضل کودکان غربی را که قبلاً با داعش مرتبط بودند، به کانون توجه کشاند. شمیمه بعد از اینکه در کمپ پناهندگان کرد در سوریه پیدا شد، باردار و به‌دنبال بازگشت به انگلستان بود. او با یک جنگجوی ۲۷ ساله داعشی از هلند به نام یاگو ری‌دایک^{۵۳} ازدواج کرده بود. وی بعد از اینکه کشته شد، دو فرزند دیگر نیز داشت. شمیمه هنگامی که می‌خواست برگردد، ۱۹ سال داشت، گفته شده او به‌وسیله داعش شست‌وشوی مغزی داده شده و اکنون همه چیز را انکار می‌کند.^{۵۴} با وجود این، او همچنان تأیید می‌کرد که سفرش به سوریه را انکار نمی‌کند اما نمی‌پذیرد که همه چیز در مورد داعش تمام شده باشد. در ۱۹ فوریه ۲۰۱۹، وزیر کشور بریتانیا، تابعیت بریتانیایی او را باطل کرد. کمی بعد از آن، او پسری به‌دنيا آورد که کمی بعد به‌خاطر ذات‌الریه در ماه مارس، درحالی‌که سه هفته بیشتر از عمرش نمی‌گذشت، مرد.

قطعنامه سال ۲۰۱۴ شورای امنیت سازمان ملل ابراز داشت، آنچه رسماً به‌عنوان تهدید «جنگجوی (تروریست) خارجی» شناخته می‌شود، در دستور کار امنیت بین‌المللی است.^{۵۵} جنگجویان تروریست خارجی کسانی هستند که از کشوری به کشوری دیگر اعم از کشور محل سکونت یا تابعیت خود سفر می‌کنند، به‌منظور ارتکاب، برنامه‌ریزی یا تمهید یا شرکت در اعمال تروریستی و یا اینکه اعمال تروریستی را در ارتباط با درگیری‌های مسلحانه آموزش

3259363/Teenage-terror-twins-fled-Britain-join-ISIStried-recruit-familytelling-brothers-evil-happy-afterlife.html> (Last Accessed November 29, 2019).

50. Samra Kesinovic

51. Linda Wenzel

52. D. Charter, "Linda Wenzel, German Teen Who Joined Isis, Is Jailed for Six Years in Iraq," *The Sunday Times*, (The Sunday Times, London, UK, 18 February 2018) <www.thetimes.co.uk/article/linda-wenzel-german-teen-who-joined-isis-is-jailed-for-sixyears-in-iraq-r07k8lg76> (Last Accessed November 30, 2019).

53. Yago Riedijk

54. A. Lloyd, "Shamima Begum: I Was Brainwashed. I Knew Nothing: The Isis Bride is Facing up to a Life outside the UK," *The Times UK* (1 April 2019) <www.thetimes.co.uk/article/isis-bride-shamima-begum-i-regret-everything-please-let-me-start-my-life-again-in-britain-9g0tn08vn> (Last Accessed January 7, 2020).

55. See: UN Security Council Resolution Counter-terrorism Committee, "S/RES/2178 (2014) – Addressing the Growing Issue of Foreign Terrorist Fighters," Adopted by the Security Council at its 7272nd Meeting, on September 24, 2014.

بدهند یا فرابگیرند.^{۵۶} آنها شدت، مدت و پیچیدگی درگیری‌ها را افزایش می‌دهند و ممکن است خطری جدی برای کشورهای مبدأ، ترانزیت، مقصد و همچنین مناطق همسایه درگیری‌های مسلحانه که در آنها فعال هستند، ایجاد کنند. پس از حملات تروریستی نوامبر ۲۰۱۵ در فرانسه نگرانی‌ها تشدید شد که نبرد سخت، مبارزان متعصب و افراطی به لحاظ عقیدتی که به یکباره به اروپا بازمی‌گردند - با توانایی‌ها و اهداف ویرانگر - اکنون تصورات معمول از این تهدید را این‌گونه توصیف می‌کند.^{۵۷} حملات قبلی در بروکسل، پاریس، نیس، برلین، منچستر و لندن از دریچه پدیده تروریست‌های خارجی دیده شد.^{۵۸}

۲- حقوق مخاصمات مسلحانه و کودکان

در اصل، جوانانی همچون شمیمه بیگم به‌عنوان جنگجویان تروریست خارجی تلقی شده‌اند. در مورد دختران و زنان، عناوین جذاب و پرشوری چون عروس داعش یا عروس جهادی به طرز جدایی‌ناپذیری آنها را به دستورکار انحرافی گروه پیوند داده بود. این تعریف از جنگجویان تروریست خارجی برای طبقه‌بندی گسترده مشارکت‌کنندگان فراملیتی به‌عنوان جنگجویان تروریست، نامناسب است. در حالی که این تعریف مخاصمات مسلحانه را شناسایی می‌کند اما در جلب توجه به کودک‌سربازان شکست می‌خورد. در این مقاله نویسنده پرونده‌ای برای کودکان مرتبط با داعش ایجاد می‌کند تا به آنها به چشم کودک‌سرباز و بعد از آن اصولاً به‌عنوان قربانیان، نگریسته شود، مگر اینکه مدارک مشخصی وجود داشته باشد که آنها تروریست هستند. به نظر می‌رسد پوشش ممانعت از بازگشت به وطن، برخلاف حقوق مخاصمات مسلحانه (و حقوق بشر بین‌المللی) باشد. این رویکرد کشورهای غربی در معرض انتقاد نقض حکومت قانون، خواهد بود. سلب یا لغو تابعیت و ممانعت از بازگشت با هنجارهای عدالت طبیعی در تضاد است.

با این حساب، داعش، در حالی که همچنان، به‌درستی به‌عنوان یک گروه تروریستی شناخته می‌شود، تحت قواعد حقوق بشردوستانه با مشخصه یک گروه مسلح غیردولتی تطابق دارد.

56. See: UN Security Council Counterterrorism Committee, "Foreign Terrorist Fighters," (June 10, 2019) <www.un.org/sc/ctc/focus-areas/foreign-terrorist-fighters/>. (Emphasis added).

57. A. Scherrer and Others, "The Return of Foreign Fighters: An Ex-post Evaluation," *European Parliamentary Research Service, European Parliament* (2018): 26.

58. E. Bakker and J. de Roy van Zuijdwijn, "Jihadist Foreign Fighter Phenomenon in Western Europe: A Low-Probability, High-Impact Threat," (2015) International Centre for Counter-Terrorism (ICCT) Research Paper, The Hague <<https://www.icct.nl/wp-content/uploads/2015/11/ICCT-Bakker-DeRoyvanZuijdwijn-Jihadist-Foreign-Fighter-Phenomenon-in-Western-Europe-October2015.pdf>> (Last Accessed December 2, 2019).

«گروه‌های مسلح غیردولتی» باید یک نهاد جمعی با ساختار فرماندهی باشد که گروه را از اعضای خود جداگانه متمایز کند.^{۵۹} ثانیاً چنین گروهی باید دارای نیروی انسانی، تجهیزات، شامل ادوات نظامی و هماهنگی جهت درگیر شدن در یک مخاصمه شدید و طولانی‌مدت باشد.^{۶۰} ابتدائاً یک گروه تروریستی یک طرف درگیری مسلحانه است و اعضای آن بابت جنایات جنگی مسئول هستند.^{۶۱} یکی از این جنایات جنگی به‌کارگیری کودک‌سربازان است. همان‌طور که قبلاً گفته شد، داعش درگیر به‌کارگیری گسترده کودکان بوده است که در میان آنان کودکانی با سنین بسیار پایین وجود دارند. حقوق نرم و حقوق سخت و قوام‌یافته از همان زمان به تعریف کودک‌سرباز مبادرت ورزیده‌اند. اصول پاریس کودک‌سرباز را چنین تعریف می‌کند:

«هر فرد زیر ۱۸ سال که به‌عنوان نیروی نظامی یا گروه نظامی در هر زمینه‌ای به‌کار گرفته شده یا به‌کار گرفته می‌شود که شامل کودکان، پسران و دخترانی است - اما محدود به آنها نمی‌شود - که به‌عنوان جنگجو، آشپز، باربر، پیام‌رسان، جاسوس یا برای مقاصد جنسی مورد استفاده قرار می‌گیرند. این تعریف صرفاً شامل کودکی نمی‌شود که مستقیماً در خصومت‌ها شرکت داشته یا دارد.»^{۶۲}

طبق بند ۱ ماده ۴ پروتکل اختیاری کنوانسیون حقوق کودکان درگیر در مخاصمات مسلحانه، گروه‌های مسلحی که از نیروهای نظامی یک کشور متمایز هستند در هیچ شرایطی نباید در خصومت‌ها از افراد زیر ۱۸ سال استفاده نمایند یا آنان را به خدمت بگیرند.^{۶۳} در این زمینه مسئولیت متوجه فرد به‌کار گرفته‌شده نیست بلکه مستخدم باید پاسخگو باشد.

۲-۱- حقوق کیفری بین‌المللی

رویه قضایی بین‌المللی مجرمانه بودن درگیر کردن کودکان در مخاصمات مسلحانه را تأیید کرده است و شیوه‌های به‌کارگیری آنان را قبلاً تعیین نموده است. در پرونده دادستانی علیه

59. T. Rodenha" user, "What Does It Take to be a Non-State Armed Group?," (OUPblog, OUP 2018).

60. Ibid.

61. Ibid.

62. See: "The Children of ISIS: The Indoctrination of Minors in ISIS-Held Territory," (The Hague: Dutch Ministry of the Interior and Kingdom Relations, 2017) 5 <<https://english.aivd.nl/publications/publications/2017/04/26/thechildren-of-isis.-the-indoctrination-of-minors-in-isis-held-territoryee>>; UNICEF, "The Paris Principles: Principles and Guidelines on Children Associated With Armed Forces or Armed Groups," <http://www.un.org/children/conflict/_documents/parisprinciples/ParisPrinciples_EN.pdf> (Last Accessed August 31, 2019).

63. See Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Involvement of Children in Armed Conflict; Adopted and Opened for Signature, Ratification and Accession by General Assembly resolution A/RES/54/263 of 25 May 2000, entry into force 12 February 2002.

هینگا نورمن، دادگاه تجدیدنظر دیوان اختصاصی برای سیرالئون^{۶۴} اعلام کرد به کارگیری کودکان، یعنی خدمت اجباری، سربازگیری و استفاده از آنان برای مشارکت فعال کودکان زیر ۱۵ سال در خصومت‌ها، از نوامبر ۱۹۹۶ طبق حقوق بین‌الملل عرفی جرم بوده و موجب مسئولیت بین‌المللی افراد می‌شود.^{۶۵} پرونده‌های دیوان اختصاصی سیرالئون لحظه‌ای مهم را نمایندند وقتی که برای اولین بار در محضر یک دادگاه یا محکمه بین‌المللی جرم به کارگیری کودکان در مخاصمات مسلحانه، تفهیم اتهام شد. دیوان کیفری بین‌المللی^{۶۶} نیز مسیر هموار شده به وسیله دیوان اختصاصی سیرالئون را دنبال کرد و صلاحیت خود را مستقیماً متوجه عناصر این جرم خاص نمود.^{۶۷}

دیوان کیفری بین‌المللی و دیوان کیفری اختصاصی سیرالئون بر روی اشکال به کارگیری کودکان متمرکز شدند. دادگاه تجدیدنظر دیوان کیفری اختصاصی سیرالئون ابراز داشت سربازگیری به هر اقدامی در جهت جذب کودکان به عنوان بخشی از گروه‌های شبه‌نظامی، اطلاق می‌شود. چنین رفتاری شامل مشارکت دادن وی در عملیات نظامی می‌باشد.^{۶۸} پرونده لوبانگا در دیوان بین‌المللی کیفری تأیید کرد که خدمت اجباری و سربازگیری دو شکل از به کارگیری کودکان در مخاصمات است، خدمت اجباری شکل قهرآمیز به کارگیری است در حالی که سربازگیری بیشتر مربوط به حالت داوطلبانه به کارگیری است.^{۶۹} فعالیت‌های داعش مطابق با همین احکام قانونی است. این گروه کودکانی را جذب کرده است که با رغبت به آن پیوسته‌اند، برخی از آنها داوطلبانه از کشورهای غربی به منطقه داعش سفر کردند در حالی که برخی دیگر ربوده شدند.

با این حال، هر چند بحث برانگیز، رویه قضایی ثابت کرده است که رضایت کودک دفاع معتبری در مورد هیچ‌یک از جنایات سه‌گانه کودک‌سربازی نمی‌باشد. در پرونده لوبانگا دادگاه با نماینده ویژه دبیرکل سازمان ملل متحد در امور کودکان و مخاصمات مسلحانه موافقت نمود که مرز بین داوطلبانه بودن و به کارگیری اجباری نه تنها به لحاظ قانونی بی‌ربط است بلکه

64. SCSL

65. [Decision on Preliminary Motion Based on Lack of Jurisdiction (Child Recruitment (SCSL-2004-14-AR72(E)), 31 May 2004].

66. ICC

67. M. Cottier, "Article 8" in O Triffterer (ed), Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court (Nomos Verlagsgesellschaft 1999).

68. SCSL, Fofana and Kondewa, Appeals Chamber, 28 May 2008, para 144.

69. Prosecutor v Thomas Lubanga Dyilo, No ICC-01/04-01/06-803, Decision on the Confirmation of Charges, 29 January 2007, para 246.

عملاً در ارتباط با کودکان در مخاصمات مسلحانه معیاری سطحی است.^{۷۰} چنین نتیجه‌گیری شده است که کودک‌سربازان قربانیان منفعل و بی‌گناه^{۷۱} بزرگسالان شرور هستند. همان‌طور که پیشتر گفته شد، اصطلاح کودک‌سربازی از مجموعه‌ای از اقدامات اخذ شده است: دختران و پسران به‌عنوان جنگجو، آشپز، باربر، پیام‌رسان، جاسوس یا برای مقاصد جنسی مورد استفاده قرار می‌گیرند. این اصطلاح تنها به کودکانی که به‌صورت مستقیم در مخاصمات حضور داشته یا دارند، اطلاق نمی‌گردد.^{۷۲} قواعد حقوق بشردوستانه از لغات «مشارکت به‌طور مستقیم» در مخاصمات مسلحانه استفاده می‌کند درحالی‌که اساسنامه رم لغات «استفاده کردن» و «مشارکت فعال» در مخاصمات را استعمال می‌کند. لغات «استفاده کردن» و «مشارکت کردن» برای پوشش دادن هر دو مفهوم مشارکت مستقیم در نبرد و مشارکت فعال در عملیات نظامی مرتبط با نبرد، اخذ شده‌اند ... استفاده از کودکان در عملیات پشتیبانی مستقیم مانند عمل کردن به‌عنوان یک باربر برای حمل تدارکات به خط مقدم، یا فعالیت‌هایی که شخصاً در خط مقدم انجام می‌دهد، در مجموعه این اصطلاحات جای خواهد گرفت.^{۷۳}

دیوان در پرونده لوبانگا معیار «هدف بالقوه» را مطرح کرد تا از این طریق قلمرو مشارکت فعال در خصومت را تعریف کند. عامل تعیین‌کننده در تصمیم‌گیری درمورد اینکه آیا نقش «غیرمستقیم»، به‌عنوان مشارکت فعال در درگیری‌ها تلقی می‌شود، این است که آیا حمایت‌های ارائه‌شده به جنگجویان توسط کودک، او را به‌عنوان «هدف بالقوه» در معرض خطر جدی قرار می‌دهد یا خیر.^{۷۴} حمایت ارائه‌شده توسط کودک و خطر متعاقب آن به این معناست که علی‌رغم نبود کودک در صحنه درگیری، وی به‌طور فعال درگیر در خصومت است.^{۷۵}

توسعه تعریف آنچه «مشارکت فعال» را تشکیل می‌دهد، ممکن است نتیجه ناخواسته‌ای داشته باشد که غیرنظامیان، از جمله کودکان غیرنظامی، وضعیت افراد تحت حمایت خود را تحت قواعد حقوق بشردوستانه، از دست بدهند.

درواقع، جدای از این غفلت قضایی، کودکان مرتبط با داعش به دو شیوه داوطلبانه و قهرآمیز استخدام شده‌اند. چه در میدان نبرد و چه غیر از آن، کودکان اهداف بالقوه‌ای

70. Prosecutor v Thomas Lubanga Dyilo, Judgment pursuant to Article 74 of the Statute, ICC-01/04-01/06-2842, T.Ch. I, 14 March 2012 (hereinafter 'Lubanga Judgment') para 612.

71. MA Drumbl, *Reimagining Child Soldiers in International Law and Policy* (OUP, 2012), 142-43, 22.

72. See UNICEF (n 63).

73. See: "Report of the Preparatory Committee on the Establishment of an International Criminal Court," A/CONE 183/2/Add.1 (14 April 1998) 21.

74. Lubanga Judgment, para 628.

75. Ibid.

می‌باشند. کودکان متعددی از جمله همکلاسی‌های شمیمه بیگم کشته شدند. با افزایش تلفات داعش و از دست رفتن قلمروش، این گروه به‌طور فزاینده‌ای اقدام به اعزام کودکان به خط مقدم نمود.^{۷۶} تحقیق بر روی ۸۹ جوان برجسته داعش از اول ژانویه ۲۰۱۵ تا ۳۱ ژانویه ۲۰۱۶ نشان داد که آنها در تبلیغات داعش به‌عنوان شهید، تحسین و تقدیر شده‌اند. اعلام شده که ۵۱ درصد آنها در عراق کشته شده‌اند درحالی‌که ۳۶ درصد در سوریه مرده‌اند. ۳۱ درصد آنهایی که کشته شده‌اند، اهل سوریه بوده‌اند، ۲۵ درصد سوری - عراقی و ۱۱ درصد عراقی بوده‌اند. ۳۳ درصد باقی‌مانده اهل یمن، عربستان سعودی، تونس، لیبی، بریتانیا، فرانسه، استرالیا و نیجریه بوده‌اند.^{۷۷}

کودک‌سربازان دختر که به آنها کودک‌همسران نیز گفته می‌شد اغلب به‌عنوان پاداش مورد استفاده قرار می‌گرفتند و یا به‌وسیله فرماندهان و سربازان معمولی مورد سوءاستفاده بودند. داعش این همسران کودک را استثمار می‌کرد؛ دخترانی که در سنین پایین زایمان می‌کردند. تحقیقی در موصل بر روی داعش نشان داد تا ژوئن ۲۰۱۴، بر اساس گزارش‌ها ۸۱۹ مورد ازدواج خانگی اتفاق افتاده است.^{۷۸} سن ازدواج برای ۸۹ عدد از این ازدواج‌ها ۱۵ و کمتر (۱۲/۹ درصد) و ۱۸ و کمتر برای ۲۵۳ مورد آن (۴۹/۷ درصد) بوده است.^{۷۹} کشتار صحنه نبرد، زنان را بیوه می‌نمود اما آنها به فاصله کمی بعد از آن مجدد ازدواج می‌نمودند، بر اساس برخی گفته‌ها دفعات ازدواج و طلاق تا شش بار هم گزارش شده است.^{۸۰} این روند برای محبوب ساختن پروژه داعش طراحی شده بود.

گزارش شده است که داعش به کودکان ۱۲ ساله نیز تجاوز کرده است.^{۸۱} دورنمای ایجاد روابط جنسی مجاز به‌لحاظ مذهبی به‌عنوان یک ابزار استخدامی برای مردان جوامع سنتی که در آنها رابطه جنسی قبل از ازدواج منع شده بود، به کار گرفته می‌شد.^{۸۲} یک دختر ۱۱ ساله

76. See: de Bont and Others, "Life at ISIS: The Roles of Western Men, Women and Children," *Security and Global Affairs*, Leiden University (2017).

77. Ibid.

78. R. Lafta and Others, "Living in Mosul During the Time of ISIS and the Military Liberation: Results from a 40-cluster Household Survey," *Conflict and Health* 12:31 (2018): 1.

79. Ibid.

80. P. Walsh, "ISIS Brides Flee Caliphate as Noose Tightens on Terror Group," (CNN, 17 July 2017) <<https://edition.cnn.com/2017/07/17/middleeast/raqqa-isis-brides/index.html>> (Last Accessed December 5, 2019).

81. See: "ISIS Fighters Pray before Raping Girls," *The Daily Beast* (14 April 2017) <www.thedailybeast.com/cheats/2015/08/13/isis-fighters-pray-before-raping-girls-or-isis-uses-faith-to-justify-child-rape> (Last Accessed January 7, 2020).

82. R. Callimachi, "ISIS Enshrines a Theology of Rape," *The New York Times*, August 13, 2015, <<https://www.nytimes.com/2015/08/14/world/middleeast/isis-enshrines-a-theology-of-rape.html>> (Last Accessed December 5, 2019).

یزیدی مجبور به ازدواج با یک جنگجوی ۱۹ ساله آذربایجانی شده بود.^{۸۳} همکلاسی شمیمه بیگم، سلطانه، با یک جنگجوی آمریکایی سومالیایی تبار داعش ازدواج کرد که بعد از مدت کوتاهی در حمله روسیه کشته شد. امیره عباسه با جنگجوی استرالیایی ۱۸ ساله داعش، المیر عبدالله، در جولای ۲۰۱۶ ازدواج کرد.^{۸۴} به آنها گفته نشده بود که برای مقاصد جنسی به کار گرفته شده‌اند. با وجود این، باید به این نکته توجه کرد که ازدواج شمیمه با ریدایک هلندی به فاصله کوتاهی از رسیدن شمیمه به رقه ترتیب داده شد.^{۸۵}

شمیمه دو بچه داشت و فرزند سومی هم در کمپ آوارگان وقتی که او پیدا شد، همراه او بود. درحالی که هیچ مدرک مشخصی دال بر اینکه آنها برده جنسی بوده‌اند، وجود ندارد، این کودکان خدماتی را انجام می‌دادند که آنها را در معرض خطر قرار داده بود. حملات هوایی ائتلاف علیه داعش موجب کشته شدن شهروندان من جمله کودکان شد.^{۸۶}

درحالی که دختران بارها برای کودک‌همسری دزدیده شده بودند، آنها سایر وظایف نظامی و خانگی را نیز انجام می‌دادند.^{۸۷} شمیمه بیگم در داعش به‌عنوان پلیس اخلاقی به کار گرفته شده بود و علاوه بر این درزمینه جذب زنان جوان نیز فعالیت داشت. ادعا شده که او سلاح حمل می‌کرد و به مقام مجری قوانین و نظام‌نامه‌های داعش همچون نحوه لباس پوشیدن زنان، رسیده بود.^{۸۸} یک پسر نه‌ساله لندنی که بالاجبار همراه والدینش به سوریه سفر کرد، نیز نگران بود کوچک‌ترین کودک بریتانیایی باشد که با داعش کشته می‌شود.^{۸۹} همکلاسی‌های شمیمه بیگم در حملات هوایی ائتلاف کشته شدند.^{۹۰} از این مسائل می‌توان نتیجه گرفت که

83. C. Hughes, "Teen Was Forced to become ISIS Fighter's Child Bride Aged Just 11," *The Mirror*, The Mirror, London, UK, June 19, 2019, <www.mirror.co.uk/news/worldnews/teen-forced-become-isis-fighters-16544042> (Last Accessed December 5, 2019).

84. F. Perraudin, "Shamima Begum Tells of Fate Since Joining Isis During Half term," *The Guardian*, February 14, 2019, <www.theguardian.com/world/2019/feb/14/shamimabegum-friends-kadiza-sultana-amira-abase-joined-isis-syria> (Last Accessed January 7, 2020).

85. Sommerville (n 31).

86. See: Human Rights Watch, "Syria: US Coalition Should Address Civilian Harm," (Human Rights Watch, 9 July 2019) <www.hrw.org/news/2019/07/09/syria-us-coalition-should-address-civilian-harm> (Last Accessed December 10, 2019).

87. DE Mazurana and Others, "Girls in Fighting Forces and Groups: Their Recruitment, Participation, Demobilization, and Reintegration," *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology* 8(2) (2002): 97.

88. J. Ensor and R. Mendick, "Shamima Begum Was Cruel Enforcer in Isis's Morality Police, Say Syrian Witnesses," *The Telegraph* (The Telegraph, London, UK, April 3, 2019) <www.telegraph.co.uk/news/2019/04/13/shamima-begum-cruel-enforcer-isismorality-police-say-syrian/> (Last Accessed December 12, 2019).

89. D. Gadhher, "Isaac, 9, Feared to be the Youngest British Child Killed with Isis in Syria," *The Times*, April 14, 2019, <www.thetimes.co.uk/article/isaac-9-feared-to-be-the-youngest-british-child-killed-with-isis-in-syria-n8xq2j03t> (Last Accessed December 10, 2019).

90. Perraudin (n 86).

دو دختری که با داعشی‌ها ازدواج کردند، اهداف بالقوه بوده‌اند. هدف از ارائه موارد مذکور، کنار هم قرار دادن آنها برای تطبیق این موارد با قواعد کودک‌سربازی است. پرواضح است کودکان مرتبط با داعش استخدام شدند، به اجبار به کار گرفته شدند، به‌عنوان برده جنسی مورد استفاده قرار گرفتند و فعالیت‌های فرعی به‌موازات یک جنگجوی فعال داشتند، بنابراین عناصر موجود در مورد کودک‌سربازی را انجام داده‌اند. کودکان فعالیت‌های متنوعی همچون یک جنگجو انجام داده‌اند که مؤلفه‌های مشارکت فعال را تشکیل می‌دهد و آنها را در میدان نبرد به‌عنوان اهداف بالقوه قرار داده است. باین‌حال، طبق قوانین بین‌المللی کیفری، تعریف کودک‌سرباز آستانه سنی متفاوت و پایین‌تری را در نظر می‌گیرد. طبق ماده ۸ اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری، جنایات جنگی در قبال کودکان شامل استخدام و یا به‌کارگیری اجباری کودکان زیر ۱۵ سال، یا استفاده از آنان برای مشارکت فعال در خصومت‌هاست. سربازگیری اجباری، استخدام کودکان و به‌کارگیری آنان برای مشارکت فعال در میدان نبرد جرایم مجزایی هستند.^{۹۱} بنابراین حقوق بین‌الملل کیفری منحصرأً بزرگسالان را مخاطب جرم به‌کارگیری و استفاده از کودک‌سربازان قرار داده است درحالی‌که کودکان سرباز از جرایم ارتكابی استثناء شده‌اند. به‌عنوان مثال اساسنامه رم پیگرد هر فرد کمتر از ۱۸ سال را مجاز نمی‌داند، در این روند یک وقفه سه‌ساله بین مسئولیت و قربانی بودن ایجاد می‌شود. اینجا یک معضل وجود دارد: کودکان زیر ۱۵ سال مشمول اصطلاحات جرایم سربازگیری اجباری، استخدام و مشارکت در خصومت‌ها نمی‌شود. آنها از امکان شناخته شدن به‌عنوان قربانیان کودک‌سربازی محروم شده‌اند. درعین‌حال، طبق اساسنامه، آنها به‌عنوان مرتکب نیز شناخته نمی‌شوند. شمیمه بیگم و همکلاسی‌هایش ۱۵ سال و بیشتر داشتند وقتی به داعش پیوستند؛ بنابراین در بین سنین ۱۵ تا انتهای ۱۷ سال آنها نه وضعیت قربانیان کودک‌سربازی را دارا هستند و نه مرتکبین و مجرمین بالقوه و نه می‌توانند به‌عنوان قربانیان جرایم کودک‌سربازی تلقی شوند.

درحالی‌که طبق اساسنامه، دیوان بین‌المللی کیفری برای سیرالئون هیچ‌گونه صلاحیتی در مورد اشخاص زیر ۱۵ سال ندارد، اساسنامه این دیوان بیان می‌دارد که هر شخصی که در زمان ارتکاب جنایت ادعایی بین ۱۵ تا ۱۸ سال داشته باید در محضر دادگاه حاضر شود، با او با حس احترام و ارزشمند بودن و در نظر گرفتن سن پایش و شرایط مطلوب برای ارتقای

۹۱. لوبانگا به هر سه جنایت محکوم شد.

توان‌بخشی، بازگشت به جامعه و ایفای نقش سازنده در آن و مطابق با استانداردهای حقوق بین‌المللی بشر به‌ویژه حقوق کودکان، رفتار خواهد شد.^{۹۲}

برخلاف اساسنامه رم، اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری برای سیرالئون اجازه پیگرد قانونی افراد در سنین ۱۵ تا ۱۸ سال را صادر کرده است. باین‌حال دادستان مؤسس دیوان سیرالئون، این مسئله را رد می‌کند وی بیان می‌دارد:

«دادستانی در ابتدای طرح‌ریزی برنامه پیگرد متهمین تصمیم گرفت که هیچ کودک بین ۱۵ تا ۱۸ سال شرایط روانی برای مؤاخذه کارآمد نسبت به ارتکاب جرایم جنگی در شرایط درگیری را ندارد. با آگاهی از استانداردهای صریح مشخص‌شده در حقوق بشردوستانه، قصد و نیت در انتخاب عدم‌پیگرد، توانمندسازی و بازگرداندن این نسل سوخته به دامن جامعه بود. پیگرد قانونی کودکان مرتکب خشونت، به‌خاطر تعداد زیاد آنها عملی نخواهد بود.»^{۹۳}

۳- کودکان داعشی: تابعیت و بی‌تابعیتی

به‌دلیل ماهیت اتهامی تروریسم و افراط‌گرایی خشن، رویکرد کشورهای غربی به بازگشت و پذیرش اجتماعی فرزندان جنگجویان خارجی، متنوع بوده است. همان‌طور که پیشتر گفته شد درحالی‌که تعدادی از کشورهای غربی، این کودکان را پذیرفته‌اند درعین‌حال یک نگرانی عمومی از قرار دادن اجتماعات در معرض خطر بالقوه ترور وجود دارد. فرانسه، آلمان و بریتانیا تمایل چندانی به بازگرداندن مظنونین داعشی نداشته و در برخی موارد کاملاً بی‌تمایل به بازگشت آنان و خانواده‌هایشان بوده‌اند.^{۹۴} بعضی واکنش‌ها تنبیهی بوده است. به‌عنوان مثال، برخی از پاسخ‌ها این بوده است که فرزندان جنگجویان داعش علاوه‌بر اینکه تابعیت والدین خود را نیز لغو می‌کنند، مجاز به بازگشت نیستند. بیش از ۱۲۰ فرد دوملیتی از تابعیت بریتانیایی‌شان اخراج شده‌اند، از جمله شمیمه بیگم از سال ۲۰۱۶.^{۹۵} طبق قوانین تابعیت بریتانیا ۱۹۸۱، می‌توان یک فرد را از تابعیت بریتانیایی او محروم ساخت در صورتی که وزیر کشور قانع شود این امر برای یک جامعه سالم، مطلوب و مفید است. جاوید، وزیر کشور بعدی، شمیمه

۹۲. نک: اساسنامه رم، ماده ۷.

93. D. Crane, "Prosecuting Children in Times of Conflict: The West African Experience," *Human Rights Brief* 3 (2008): 11, 15.

94. D. Crane, "Prosecuting Children in Times of Conflict: The West African Experience," *Human Rights Brief* 3 (2008): 11, 15.

95. See: "Jihadi Jack: Isis Fighter Stripped of British Citizenship by Home Office," *The Telegraph* (The Telegraphy, London, UK, August 18, 2019) www.telegraph.co.uk/news/2019/08/17/jihadi-jack-isisfighter-stripped-british-citizenship-home-office/ (Last Accessed December 12, 2019).

بیگم را در فوریه ۲۰۱۹ از تابعیت بریتانیا اخراج کرد. با وجود این، بند ۴ قسمت ۴۰ بیان می‌دارد در صورتی که صدور فرمان لغو تابعیت، فرد را بی‌تابعیت کند، وزیر کشور نمی‌تواند فرمان محرومیت وی از شهروندی بریتانیا را صادر کند، مگر جایی که وزیر کشور تأیید کند که وی تصمیم خود را به‌طور کامل یا جزئی با اتکاء به اطلاعاتی که نباید در جهت امنیت ملی منتشر شود یا به‌دلیل دیگری که در جهت منافع عمومی باشد، اتخاذ کرده است.

طبق حقوق بین‌الملل لغو تابعیت شهروندان در صورتی که آنها را بی‌تابعیت کند، غیرقانونی است. اصولاً ممنوعیت اتخاذ رویکردهایی که منجر به بی‌تابعیتی می‌شود، طبق معاهده ۱۹۶۱ کاهش بی‌تابعیتی وضع گردیده است.^{۹۶} این کنوانسیون تنها موارد محدودی را تعریف کرده است که در آن فرد می‌تواند بدون تابعیت شود. با وجود این، کشورهایی که قصد خود را مبنی بر نگه داشتن (رزرو) حقی برای محروم ساختن افراد از تابعیت بر اساس قوانین داخلی ابراز می‌کنند، مجاز به انجام آن هستند به شرط آنکه در لحظه امضای کنوانسیون چنین حقی قابل اعمال باشد.^{۹۷}

دادگاهی در آلمان چنین حکم کرد که همسر و سه فرزند یک جنگجوی داعشی باید بازگردانده شوند. بعد از اینکه دیپلمات‌ها درخواست کمک به این مادر و سه فرزندش را از جنوب سوریه رد کردند، خانواده‌اش به وزیر امور خارجه شکایت بردند.^{۹۸} سرانجام، آلمان در پاسخ به فشارهای فزاینده برای بازگرداندن خانواده‌های محبوس در اردوگاه‌های زندان سوریه، به فرزندان جنگجویان داعش آلمانی اجازه بازگشت به آلمان را داد.^{۹۹}

سایر کشورها رویکردهای متفاوتی نسبت به پذیرش جنگجویان خارجی جهت محاکمه داشته‌اند.^{۱۰۰} گروهی از زنان و کودکان آمریکایی که به همراه داعش در سوریه اسیر شده بودند، به آمریکا بازگردانده شدند. این گروه متشکل از دو زن و شش کودک بود. آنها بر اساس

96. Convention on the Reduction of Statelessness was adopted on 30 August 1961 and entered into force on 13 December 1975.

۹۷. نک: مواد ۳ و ۸ کنوانسیون.

98. See: "German Court Rules on Repatriation of Syria ISIL Fighter's Family," Aljazeera (Doha, Qatar, 11 June 2019) <www.aljazeera.com/news/2019/07/german-court-rulesrepatriation-syria-isil-fighter-family-190711164005146.html> (Last Accessed December 13, 2019).

99. D. Crossland, "Germany Takes Back Four Children of Isis Fighters," *The Times* (London, UK, August 21, 2019) <www.thetimes.co.uk/article/germany-takes-back-four-children-of-isis-fighters-0zfxcd26#> (Last Accessed December 12, 2019).

100. W. Strobel and G. Lubold, "US Is Bringing Home Citizen Suspected of Fighting for ISIS," *Wall Street Journal* (New York, USA, 18 June 2019) <https://www.wsj.com/articles/u-s-is-bringing-home-citizen-suspected-of-fighting-for-isis-11563496749> (Last Accessed December 12, 2019).

خواست دولت آمریکا و تمایل خودشان بدون هیچ‌گونه فشار و اجبار بازگردانده شدند.^{۱۰۱} در مورد یکی از متولدین آمریکایی، هدی موثانا^{۱۰۲}، وزارت امور خارجه استدلال کرد که او به دلیل وضعیت دیپلماتیک پدرش در هنگام تولد وی، شهروند آمریکا محسوب نمی‌شود.^{۱۰۳} روسیه فعال‌ترین برنامه را برای بازگرداندن بازداشت‌شدگان به‌ویژه در عراق و سوریه داشت.^{۱۰۴} این مسئله ثابت شده که کشورهایی که کودکان از آنجا آمده بودند در اتخاذ یک رویکرد مناسب نقص داشتند. این رویکردها متفاوت بوده و به‌وسیله تمایلات سیاسی هر کشور تعیین شده است. درحالی‌که برخی کشورها کودکان داعشی را پذیرفتند، الباقی، مخصوصاً بریتانیا، راهکار خودسرانه سلب تابعیت را اتخاذ کردند.

۴- آیا کودک‌سربازان سابق وصف قربانی بودن را از دست می‌دهند؟

در قسمت قبل مقاله نویسنده تلاش کرد تا پرونده‌ای را برای کودکان مرتبط با داعش بگشاید تا با آنان به‌عنوان کودک‌سرباز و بنابراین به‌عنوان قربانیان کودک‌سربازی، بر اساس حقوق بین‌الملل، رفتار شود. رویکردها در قبال کودکان مرتبط با داعش صرفاً نشئت‌گرفته از امیال کشورهای مختلف است که این کودکان را به‌عنوان تروریست‌های جوان می‌پندارند. کودک‌سربازان به‌عنوان کسانی شناخته شده‌اند که اعمال خشن و شنیع انجام می‌دهند، اگرچه همان‌طور که پیشتر گفته شد، گفتمان بشردوستانه آنها را از مسئولیت معاف می‌دارد. طبق نظر درمیل، تصور حقوقی بین‌المللی به‌وسیله تصویر «قربانی منفعل بی‌گناه» از کودک‌سرباز اشباع شده است. او معتقد است، این تصویر یک تخیل حقوقی است.^{۱۰۵} این تصویر قادر به شناسایی افعال داوطلبانه نیست. کودکان، خصوصاً در سنین نوجوانی، بیش از آنچه که حقوق بین‌المللی می‌خواهد تصدیق کند، توانایی درک دارند. او معتقد است اساساً مستثنا کردن

101. C. Finnegan and E. McLaughlin, "American Women, Children Who Lived under ISIS Transferred to US from Syria," (ABC News, June 5, 2019),

<<https://abcnews.go.com/Politics/american-women-children-lived-isis-transferred-us-syria/story?id%463505693>>.

102. Hoda Muthana

۱۰۳. درحالی‌که بر اساس قانون در آمریکا به کودکان متولدشده در این کشور تابعیت اعطاء می‌شود اما بر اساس صلاحیه ۱۴ قانون به فرزندان دیپلمات‌های خارجی به این دلیل که تحت صلاحیت دولت آمریکا نیستند، مطابق قانون شهروندی و خدمات مهاجرتی آمریکا تابعیت اعطاء نمی‌شود.

104. T. Lokshina, "Will Russia Bring Home Children Who Lived under ISIS/ the Islamic State?," (August 14, 2018) Human Rights Watch <www.hrw.org/news/2018/08/14/willrussia-bring-home-children-who-lived-under-isis/islamic-state> (Last Accessed December 13, 2019).

105. MA. Drumbl, *Reimagining Child Soldiers in International Law and Policy* (OUP, 2012), 142-43, 22.

کودکان از روند کیفری به دلیل حمایت بسیار زیاد خود از این کودکان، از حد خود خارج گردیده است.^{۱۰۶} اگرچه هیچ مدرک عامی دال بر تنها سفر کردن کودکان زیر ۱۵ سال به مناطق داعش وجود ندارد، شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد داعش کودکان پنج‌ساله را برای شرکت در عملیات خشونت‌آمیز آموزش داده است.^{۱۰۷} این برداشت رویکرد کشورهای غربی نسبت به کودکانی که سابقاً با داعش مرتبط بوده‌اند را تحت تأثیر قرار داد. وقتی افراد دیگر کودک نباشند، وضعیت پیچیده‌تر می‌شود، زیرا با رسیدن به سن ۱۸ سالگی اعمال حمایت‌های حقوقی بین‌المللی متوقف می‌شود.^{۱۰۸} بنابراین اکثر افرادی همچون شمیمه بیگم که بیشتر وقت خود را با داعش به‌عنوان یک کودک گذرانده‌اند و اکنون بالای ۱۸ سال سن دارند، از سیستم حمایت حقوقی کودکان، کنار گذاشته می‌شوند. شمیمه و همکلاسی‌هایش وقتی به داعش پیوستند، در سنین ۱۵ و ۱۵ به بالا بودند.^{۱۰۹}

سؤالی که پیش می‌آید این است که آیا کودک‌سربازان سابق، حقیقتاً وصف قربانی بودن را از دست می‌دهند؟ رویه قضایی اخیر در مورد کودک‌سربازان خلاف این را پیشنهاد می‌دهد. در حکم محکومیت لوبانگا، شعبه دیوان دریافت که جرایم استخدام اجباری و سربازگیری از میان کودکان در لحظه‌ای که فرد زیر ۱۵ سال به استخدام نیرو یا گروه مسلح درمی‌آید یا به آن ملحق می‌شود، به‌وقوع می‌پیوندد و این جرایم ماهیتاً مستمر هستند.^{۱۱۰} برخی از کودکان مرتبط با داعش تا سن ۱۸ سالگی و زمانی که به اردوگاه آوارگان منتقل شده‌اند، پیوسته تحت نظارت این گروه بودند. اثرات کودک‌سربازی، بعد از درگیری و مخاصمه، مستند شده است. پرونده قربانیان کودک‌سربازی برگرفته شده از پرونده دومنیک آنگون^{۱۱۱}، فرمانده سابق شورشیان اوگاندا، ارتش مقاومت ارباب است.^{۱۱۲} آنگون وقتی پسر کوچکی بود، بالاجبار به‌وسیله LRA به خدمت گرفته شد.^{۱۱۳} او پله‌های ترقی در این ارتش را پیمود که در آن

106. Ibid.

107. M. Bloom, "ISIS Terrorism Targets Children in Unthinkable Ways," *Newsweek*, May 25, 2017, <http://www.newsweek.com/islamic-states-terrorism-targets-children-unthinkable-ways-61457363>; Martin Chulov, "Scorned and Stateless: Children of Isis Fighters Face an Uncertain Future," *The Guardian* (The Guardian, London, UK, October 7, 2017), <www.theguardian.com/world/2017/oct/07/children-isis-fighters-syriaraqqa-orphansuncertain-future> (Last Accessed December 13, 2019).

108. A. Bisset, "What Rights Do the Children of Islamic State Have under International Law?," (The Conversation, 28 February 2019) <http://theconversation.com/whatrights-do-the-children-of-islamic-state-have-under-international-law-112322> (Last Accessed January 7, 2020).

109. Ibid.

110. Lubanga Conviction Decision, para 618.

111. Dominic Ongwen

112. Lord's Resistance Army (LRA)

۱۱۳. سن روده شدن وی به گونه‌های مختلف گزارش شده است. تیم دفاعی وی ادعا کرد که او نه سال

داشته. نطق ابتدایی Krispus Ayena Odongo یکی از وکلای دومنیک اونگون را در بیانیه افتتاحیه دفاع در ۱۸

زمان به‌وسیله جوزف کنی^{۱۱۴} هدایت می‌شد تا اینکه یکی از فرماندهان او شد. در جولای ۲۰۰۵ دیوان کیفری بین‌المللی حکم جلب رهبر شورشیان LRA، جوزف کنی و چهار نفر از فرماندهان او از جمله آنگون را به اتهام ارتکاب متعدد جرایم علیه بشریت و جرایم جنگی، صادر کرد.^{۱۱۵} ده سال بعد از صدور کیفرخواست آنگون از جانب دیوان بین‌المللی کیفری، وی دستگیر شد و اولین جلسه محاکمه وی در ۲۶ ژانویه ۲۰۱۶ در دیوان لاهه برگزار گردید.^{۱۱۶} او با ۷۰ مورد اتهام درمورد جرایم علیه بشریت و جرایم جنگی شامل استخدام و به‌کارگیری کودکان جهت استفاده در مخاصمات مسلحانه مواجه شد؛ جرایمی که در زمان بزرگسالی وی انجام شد و شرط سن بیش از ۱۸ سال ذکر شده در ماده ۲۶ اساسنامه رم برای این جرایم را برآورده کرد.

پرونده آنگون از این دیدگاه که اولین محاکمه به قصد اعلام جرم علیه فردی بود که هم قربانی و هم مرتکب کودک‌سربازی است، حائز اهمیت بود. پرونده او جوهره سربازگیری اجباری را تشکیل می‌دهد و اینکه بیشتر زندگی و پیشرفتش تحت اشراف ربایندگانش قرار داشت. دفاعیات آنگون مسائل تکان‌دهنده‌ای را نمایان ساخت: اینکه آیا قربانی بودن وی در دوران اسارتش به دست LRA پایان یافته؟ آیا او یک قربانی تحت مراقبت کنی و شبکه جاسوسی‌اش بوده و با اعتقادات معنوی ترسانده شده و مبدل به یک مجرم شده است؟^{۱۱۷} به عبارت دیگر قربانی بودن آنگون پایان یافته بود؟ این مسئله‌ای اساسی برای درک وضعیت کودکانی است که قبلاً با داعش مرتبط بوده‌اند؛ کسانی که به‌نظر از آستانه سن ۱۸ سال برای حمایت، فراتر رفته‌اند.

دادستان دیوان کیفری بین‌المللی فاتو بنسودا^{۱۱۸}، تأیید کرد که آنگون همان‌طور که ادعا شده نه‌تنها مرتکب جرایم مذکور است بلکه قربانی این جرایم نیز به‌شمار می‌آید.^{۱۱۹} او وقتی

سپتامبر ۲۰۱۸ ببینید. دادستان سن ۱۴ سالگی را مدنظر قرار داد. به بیانیه دادستان دادگاه کیفری بین‌المللی، فاتو بنسودا، در آغاز دادرسی در پرونده علیه دومینیک اونگون مراجعه کنید.

(6 December 2016) <www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name%2016-12-06-otp-statongwen> (Last Accessed December 13, 2019).

114. Joseph Kony

115. ICC Press Release, "Warrant of Arrest Unsealed against five LRA Commanders," ICC-CPI-20051014-110, 14 October 2005.

116. Ibid.

117. Odongo (n 111).

118. Fatou Bensouda

119. Statement of the Prosecutor of the International Criminal Court, Fatou Bensouda, at the opening of Trial in the case against Dominic Ongwen (December 2016) <www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name%2016-12-06-otp-stat-ongwen>.

که ۱۴ سال داشت به وسیله شورشیان LRA از خانه‌اش ربوده شد. بنسودا اذعان کرد، آنگون باید آسیب روحی ناشی از جدایی از خانواده‌اش، شکنجه و وحشی‌گری ربایندگان و شروع به خشونت به‌عنوان سبک زندگی LRA را تجربه کرده باشد.^{۱۲۰} بنابراین او بیشتر به‌عنوان یک قربانی شناخته می‌شود تا یک مجرم. با این حال، برخلاف نتیجه‌گیری پرونده لوبانگا در مورد استمرار وصف قربانی بودن، بنسودا ادعا کرد که آنگون یک قاتل و یک متجاوز بود.^{۱۲۱} او فرماندهی حملات متعددی را برعهده داشته که موجب نابودی زندگی شهروندان بی‌گناه شده است. وی افزود کودک‌ربایی و سربازگیری اجباری به وسیله LRA ممکن است موجب تخفیف در مجازات گردد اما نه دفاع محسوب می‌شود و نه دلیلی برای منع تعقیب اوست به‌خاطر انتخابی که او انجام داد، انتخاب او پذیرفتن خشونت خونین اعمال شده به وسیله LRA و برجسته کردن آن به‌عنوان ویژگی اصلی اقدامات سربازان اوست.^{۱۲۲}

با وجود این، دفاعیه این است که آنگون زندگی‌اش را همچون بسیاری از کودک‌سربازان گذراند، آنهایی که برخلاف قواعد حقوق بشر دوستانه در خطوط مقدم نبرد می‌جنگیدند. این دفاعیه با توجه به تعداد زیاد کودک‌سربازان در سرتاسر جهان به دادگاه ارائه شده تا توجهات را به این سمت جلب کند. حقیقت این است که او بالاجبار به‌عنوان کودک‌سرباز به خدمت گرفته شد و فضای بی‌رحمی و اجبار سرتاسر زندگی او را پوشانده بود، این مسئله را نمی‌توان فقط به‌عنوان جهات مخففه جرم در دادگاه هنگام صدور حکم، در نظر گرفت.^{۱۲۳}

پرونده آنگون به طرز قابل ملاحظه‌ای با پرونده سایر کودک‌سربازان ملحق شده به داعش متفاوت بود. او بالاجبار به خدمت گرفته شده بود، نه اینکه استخدام شود و برای مدتی طولانی در میان درجه‌داران LRA بود. کودکان استخدام شده در داعش بالای ۱۵ سال داشتند و تصور نمی‌شد در میان اعضای عالی‌رتبه این گروه باشند. به‌رحال این دو پرونده مشابهت‌هایی با هم در زمینه قربانی بودن دارند. آیا قربانی بودن آنگون بعد از ۱۸ سالگی پایان می‌یابد؟ به‌عنوان مثال شمیمه بیگم هم‌اکنون بالای ۱۸ سال است.

120. Ibid.

121. Ibid.

122. Ibid.

123. The Prosecutor v Dominic Ongwen, Pre-Trial Chamber II ICC-02/04-01/15 Defence for Dominic Ongwen Third Public Redacted Version of 'Defence Brief for the Confirmation of Charges Hearing', filed on 18 January 2016 as ICC-02/04-01/15-404-Conf (25 May 2016) para 36.

مشاهدات مارک درمبل در مورد تناقضات رویه اخیر در این مورد، توجه بیشتری را می‌طلبد.^{۱۲۴} این مسئله‌ای اساسی است که ما چگونه می‌توانیم با کودکان مرتبط با داعش که اکنون بالای ۱۸ سال هستند، برخورد کنیم؟ نتایج متضاد این مسئله توجه اندیشمندان را به خود جلب کرده است.^{۱۲۵} درمبل ادعا می‌کند، صرف‌نظر از بالا رفتن سن، وصف آنگون، در لحظه ورود به این گروه، به‌عنوان یک کودک ربوده‌شده، یتیم و مورد سوءاستفاده، ثابت باقی مانده است.^{۱۲۶} پرونده لوبانگا ارتباطی میان تجربیات گذشته یک کودک‌سرباز و وضعیت فعلی او برقرار کرده است. تجربیات این کودکان به‌صورت مداوم و قطعی ایجاد شده است و این مسئله آنها را به‌صورت قربانیان آسیب‌دیده قرار داده و واقعیت امروز آنها ناشی از رنجی است که در گذشته متحمل شده‌اند. در حقیقت یک کودک‌سرباز، در ذهن، جسم و روح همیشه یک کودک‌سرباز است.^{۱۲۷} به‌عبارت‌دیگر، پرونده لوبانگا بر تأثیرات طولانی‌مدت این ضربه روحی تمرکز کرد.^{۱۲۸} به‌نظر می‌رسد که این امر با مجموعه‌ای از مطالعات در مورد کودکان نظامی شده مطابقت داشته باشد. به‌رحال به‌نظر می‌رسد، آنگون با قطع رابطه بین گذشته خود به‌عنوان یک کودک‌سرباز و موقعیت کنونی خود به‌عنوان یک کودک‌سرباز سابق، از گذشته خود به‌عنوان یک وضعیت مستمر خارج شده است.^{۱۲۹}

جهت اطمینان، درمبل لزوماً ادعا نمی‌کند که با کودک‌سربازان باید به‌عنوان یک قربانی منفعل و بی‌گناه رفتار شود بلکه او مدعی است، حقوق بین‌الملل کیفری باید یکنواخت و قابل‌پیش‌بینی باشد.^{۱۳۰} دادگاه پیش از محاکمه در پرونده آنگون با یافته‌های دادگاه لوبانگا شعبه تجدیدنظر مخالفت نمود.

درمبل در این زمینه اشاره می‌کند:

پیش‌نشست دوم دادگاه از روایت لوبانگا در مورد تأثیر مخرب و مداوم تحت اجبار بودن در کودکی در یک گروه مسلح خشن و معاشرت در آن، فاصله گرفت. از آنجایی که دفاعیات سعی در پیوند دادن رفتار آنگون به‌عنوان یک بزرگسال با تجربیات وحشتناک وی در دوران کودکی

124. M. Drumbl, "Shifting Narratives: Ongwen and Lubanga on the Effects of Child Soldiering," (Justice in Conflict, 2016) <<https://justiceinconflict.org/2016/04/20/shifting-narratives-ongwen-and-lubanga-on-the-effects-of-child-soldiering/>> (Last Accessed December 13, 2019).

125. See: eg Y. McDermott, "Child Victim or Brutal Warlord? ICC Weighs the Fate of Dominic Ongwen," (The Conversation, January 11, 2017), <https://theconversation.com/child-victim-or-brutal-warlord-icc-weighs-the-fate-of-dominic-ongwen-70087> (Last Accessed December 13, 2019).

126. Drumbl (n 120).

127. Ibid.

128. McDermott (n 121).

129. Drumbl (n 120).

130. Ibid.

را داشت، پیش‌نشدت دوم فقط وضعیت وی را در بزرگسالی مورد بررسی قرار داد - گویا او هرگز کودک نبوده است، چه رسد به یک کودک در LRA. جهت رد درخواست‌ها مبنی بر مجبور بودن آنگون، پیش‌نشدت دادگاه وضعیت آنگون به‌عنوان یک کودک سرباز سابق را نادیده گرفت. گویی او این وضعیت را از دست داده یا آن را واگذار کرده است. از این رو، یک روش مناسب برای قربانی بودن وجود دارد. قربانی شدن محتمل الوقوع است، حتی ممکن است به اصطلاح، شانس باشد.^{۱۳۱}

پرونده آنگون در دادگاه ادامه یافت. درمبل هشدار می‌دهد که تلاش برای تأیید اتهامات آنگون، استناد به گویی است که فعالان حقوق کودک را آزرده‌خاطر می‌کند.^{۱۳۲} این مسئله بدان دلیل است که رویکرد توان‌بخشی و استقرار مجدد در جامعه پس از درگیری، نسبت به تمامی افرادی (فارغ از سن آنها) که با گروه‌ها و یا نیروهای مسلح در ارتباط بوده‌اند درحالی که زیر ۱۸ سال داشته‌اند به‌عنوان یک کودک سرباز سابق وجود دارد و به آنها این حق را می‌دهد که با وضعیت گذشته خود در ارتباط باشند. درمبل در ادامه می‌گوید:

تضاد بین پرونده لوبانگا و آنگون مشخص می‌کند چگونه ممکن است اصطلاحات اختیار، انتخاب، نمایندگی و اجبار برای مطابقت با خواسته‌های دادستانی، کاربردی شود. به‌علاوه این تضاد منعکس‌کننده ضعف حقوق کیفری به‌خصوص در مفهوم‌سازی کودک سربازی و در پرونده آنگون عموماً در مفهوم‌سازی دوران بین قربانی - مجرم، است.^{۱۳۳}

قضاوت در پرونده آنگون درباره این عنصر (دوران بین بزه‌دیده - بزه‌کار) باتوجه به پرونده لوبانگا جالب خواهد بود. در حقیقت شواهد ارائه‌شده توسط یک شاهد خبره در پرونده لوبانگا از فرضیه تداوم قربانی بودن پشتیبانی می‌کند. دکتر الیزابت شوئر^{۱۳۴} خاطر نشان کرد که کودکان جنگ و کودکان سرباز غالباً از عواقب مخرب و طولانی‌مدت مشاهده اعمال خشونت‌آمیز یا تجربه آن رنج می‌برند. تعداد قابل‌ملاحظه‌ای از کودکانی که با آنها مصاحبه شده، دچار افزایش اختلال استرس پس از ضربات روحی مهلک، شده بودند.^{۱۳۵} به گفته دکتر شوئر، استرس پس از بحران روحی روندی ادامه‌دار است که احتمالاً در باقی عمر فرد، همراه اوست.^{۱۳۶}

131. Ibid.

132. Ibid.

133. Ibid.

134. Elisabeth Schauer

135. Lubanga Judgment, para 40.

136. Ibid.

درواقع کودکان مرتبط با داعش وصف قربانی بودن را از دست نمی‌دهند. به‌طور مشابه، تحقیقات دیگری به این نتیجه رسیده‌اند که رشد کردن در میان گروه‌های مسلح درجات شدیدتری از اختلالات مرتبط با بحران‌های روحی و رفتارهای پرخاشگرانه و تهاجمی را به‌دنبال دارد.^{۱۳۷} این مسئله، ممکن است چالش بازگشت مجدد کودکان داعشی به جامعه را روشن کند.^{۱۳۸} به‌عبارت‌دیگر، در اینجا وصف قربانی بودن تداوم دارد. باین‌حال، به‌نظر می‌رسد حضور در میان جوانان و ارتکاب خشونت به‌طور منظم، میل به پرخاشگری را تشدید می‌کند.^{۱۳۹} تحقیق انجام‌شده در درگیری‌های سیرالئون نشان داد که کشتن یا زخمی کردن دیگران قویاً با علائم افسردگی، نگرانی، کینه و انتقام‌جویی در ارتباط است، درحالی‌که درمورد قربانی تجاوز و سوءاستفاده جنسی، اضطراب و انتقام‌جویی قابل‌پیش‌بینی است اما افسردگی چنین نیست.^{۱۴۰} چنین نتایجی با یافته‌ها درمورد تأثیرات بحران روحی سازگاری دارد. تحقیقات روان‌پزشکی نشانگر افزایش تدریجی علائم با گذشت زمان است که منجر به تأخیر در شروع اختلال استرس پس از سانحه می‌شود.^{۱۴۱} افزایش خاطرات آسیب‌زا در زمان قرار گرفتن در معرض استرس، یک آسیب‌پذیری بزرگ را ایجاد می‌کند که از طریق تحریک مکرر محیطی، فرایند تحریک بی‌نظمی فزاینده مغز و اعصاب فرد را آغاز می‌کند.^{۱۴۲}

۵- به‌سوی رویکرد مناسب

چنین یافته‌هایی در اینکه به کودکان مرتبط با داعش چگونه می‌توان نگرسیست، نقش اساسی دارند. برخی از این کودکان مبارز سابق، اکنون بالای ۱۸ سال سن دارند. با وجود این، نمی‌توان نادیده گرفت که آنها از کودکی به گروه‌های مسلح پیوسته‌اند. ادبیات مربوط به کودک‌سربازان و علاوه‌بر آن افراط‌گرا نمودن آنها، قربانیان را در کانونی‌ترین نقطه این گفتمان قرار داده است.^{۱۴۳} می‌توان ادعا کرد کودکانی که قبلاً با داعش مرتبط بوده‌اند حتی بعد از ۱۸ سالگی همچنان قربانی باقی می‌مانند. ما قبلاً ثابت کرده‌ایم که این کودکان، برای

137. K. Hermenau and Others, "Growing up in Armed Groups: Trauma and Aggression among Child Soldiers in DR Congo," *European Journal of Psychotraumatology* 4 (2013): 1.

138. Ibid.

139. T. Hecker and Others, "Appetitive Aggression in Former Combatants-Derived from the Ongoing Conflict in DR Congo," *International Journal of Law and Psychiatry* 35(3) (2012): 244-49.

140. T. Bentancout and Others, "Sierra Leone's Child Soldiers: War Exposures and Mental Health Problems by Gender," *Journal of Adolescent Health* 49(1) (2011): 21-28.

141. A. McFarlane, "The Long-term Costs of Traumatic Stress: Intertwined Physical and Psychological Consequences," *World Psychiatry* 9(1) (2010): 3-10.

142. Ibid.

143. UNODC, 2017.

شرکت فعالانه در عملیات متنوع، بالاجبار به خدمت گرفته شده یا استخدام شده‌اند و اهدافی بالقوه بوده‌اند. نویسندگان با استناد به پرونده لوبانگا و شواهد ارائه‌شده در مورد اثرات ماندگار آسیب روحی واردشده به این حقیقت اشاره می‌کند که نباید کودک‌سربازانی که دیگر در اسارت مجرمین نیستند را از وضعیت قربانی خارج کرد. به‌علاوه، این واقعیت که یک کودک‌سرباز سابق از سن حمایتی سنتی فراتر رفته باشد، لزوماً آنها را از دایره بزه‌دیدگی محروم نمی‌کند. با توجه به این موضوع، پیشنهاد می‌شود که کشورهای غربی، رویکردی ثابت نسبت به افرادی که توسط داعش استخدام می‌شوند یا در سن کمتر از ۱۸ سال به سر می‌برند، اتخاذ کنند. صرف‌نظر از ارتباط با گروهی که به‌خاطر اعمال وحشتناک آن بدنام هستند، این کودکان هستند که قربانی می‌شوند.

اگرچه علایق فردی نوجوان به آرمان‌های این گروه را نمی‌توان نادیده گرفت، نقش به‌کار گرفته شدن، مجذوب شدن و تهدید و اجبار در وابستگی آنها به داعش باید در نظر گرفته شود. به‌ویژه کودکان در یک گروه داعشی متولد شدن را انتخاب نکرده‌اند. به‌استثنای شواهدی که در مورد حمله به شهروندان و غیرنظامیان موجود است، با کودکان مرتبط با داعش باید به‌عنوان بزه‌دیدۀ رفتار شود. رویکرد اولین قربانی به‌طور گسترده‌ای مورد شناسایی قرار گرفته است. دفتر مبارزه با مواد مخدر و جرایم سازمان ملل^{۱۴۴} به چندین کنوانسیون و معاهده کاملاً تصویب‌شده اشاره دارد که از وضعیت اولین قربانی کودکانی که در گروه‌هایی مانند داعش جذب می‌شوند، حمایت می‌کند.^{۱۴۵}

بند ۳ ماده ۶ پروتکل اختیاری کنوانسیون حقوق کودک در مورد دخالت کودکان در درگیری‌های مسلحانه بیان می‌کند که طرفین کلیه اقدامات عملی را اتخاذ خواهند کرد تا اطمینان حاصل شود که افرادی که تحت فرمان آنها هستند و برخلاف پروتکل حاضر استخدام یا مورد استفاده قرار گرفته‌اند، از سیستم کنار گذاشته شوند یا به هر شکل دیگری از استخدام آنها خارج شوند. کشورهای عضو در صورت لزوم، کلیه کمک‌های مناسب جهت بهبود جسمی و روانی و بازگشت مجدد افراد مذکور به اجتماع را در اختیار آن افراد قرار خواهند داد.^{۱۴۶}

144. Ibid.

۱۴۵. این موارد شامل پروتکل اختیاری کنوانسیون حقوق کودک در مورد دخالت کودکان در درگیری‌های مسلحانه (۲۰۰۰)، اصول و رهنمودهای [پاریس] ۲۰۰۷ درباره کودکان مرتبط با نیروهای مسلح یا گروه‌های مسلح، قطعنامه ۱۳۱۴ (۲۰۰۰) شورای امنیت سازمان ملل متحد است.

146. See: Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child (n 64).

ماده ۳۹ کنوانسیون حقوق کودکان سازمان ملل متحد (UNCRC) دولت‌ها را موظف می‌سازد که تمام اقدامات مناسب را برای بهبود جسمی و روانی و بازگشت مجدد به اجتماع برای کودکان قربانی هر نوع سهل‌انگاری، بهره‌برداری یا سوءاستفاده، شکنجه یا هر نوع برخورد یا مجازات بی‌رحمانه، غیرانسانی یا تحقیرآمیز و یا مرتبط با درگیری‌های مسلحانه، انجام دهند. این توان‌بخشی باید در محیطی توأم با ارتقای سلامتی، اعتمادبه‌نفس و کرامت کودک انجام گیرد.^{۱۴۷} در بیست سال گذشته، ده‌ها هزار کودک‌سرباز سابق از برنامه‌های توان‌بخشی طراحی شده برای کمک به آنها جهت پیوستن دوباره به جامعه بهره‌مند شده‌اند.^{۱۴۸} این برنامه‌ها تشخیص می‌دهند که جذب کودکان برای درگیری مسلحانه نقض قوانین بین‌المللی است و متخلفان اصلی این قانون افراد بزرگسال استخدام‌کننده هستند نه کودکان.

۵-۱- حاکمیت قانون

حاکمیت قانون مستلزم این است که مردم به‌جای تصمیمات خودسرانه حاکمان، با قوانین پذیرفته‌شده اداره شوند. دسترسی به عدالت یک اصل اساسی حاکمیت قانون است. در صورت عدم دسترسی به عدالت، مردم نمی‌توانند صدای خود را به گوش مسئولان برسانند، حقوق خود را اعمال کنند، تبعیض را به چالش بکشند یا تصمیم‌گیرندگان را مسئول بدانند. طبق حقوق ناشی از روند دادرسی، قاعده «حرف هر دو طرف را بشنو»^{۱۴۹} حکم می‌کند که دفاعیات یک فرد به‌عنوان یک موضوع عدالت طبیعی باید شنیده شود.^{۱۵۰} اگرچه هیچ آستانه جهانی برای سن مسئولیت کیفری وجود ندارد، کمیته حقوق کودک سازمان ملل متحد توصیه کرده است که این سن کمتر از ۱۲ سال نباشد.^{۱۵۱} در تمام پرونده‌های مربوط به کودکان، مرتبط با داعش، هیچ «مدرکی در میدان جنگ» مبنی بر نقض قانون توسط این کودکان، بجز «ارتباط و وابستگی»، ارائه نشده است، زیرا چنین مسئله‌ای وجود خارجی ندارد و یا از نظر قانونی غیرقابل استناد است. شیراز ماهر، رئیس مرکز بین‌المللی مطالعه افراط‌گرایی، خاطر نشان کرد که: «به دلایل متعدد حقوقی، بسیاری از آنچه «شواهد میدان جنگ» نامیده

147. art 39 of the United Nations Convention on the Rights of the Child (UNCRC).

148. J. Becker, "Some Child Soldiers Get Rehabilitation, Others Get Prison," Atlantic Council (4 March 2019) www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/some-childsoldiers-get-rehabilitation-others-get-prison/.

149. Audi Alteram Partem

150. See: eg J Kelly, "Audi Alteram Partem," *The American Journal of Jurisprudence* 1(9) (1964): 103-10.

151. See: General Comment No 10 (2007), "Children's Rights in Juvenile Justice," CRC/C/GC/10, 25 April 2007, Committee on the Rights of the Child, Forty-fourth session, Geneva, para 32.

می‌شود ... به‌خاطر اینکه یا به‌لحاظ بار اثبات و یا زمینه حصول نقص دارند، در دادگاه قابل قبول نخواهند بود.^{۱۵۲} به‌عنوان مثال، شواهد غیرمستقیم در دادگاه‌های انگلستان قابل قبول نیست. در نتیجه، برخی از جنگجویان انگلیسی که به کشورشان بازگردانده شده بودند، می‌توانستند آزاد راه بروند یا به جرایم کمتری محکوم شوند.^{۱۵۳}

با این حال مفید نیست که وانمود کنیم کودکان جنگجو از جمله خردسالان مرتبط با داعش مرتکب خشونت نمی‌شوند. شواهد نشان داده است که برخی کودکان در حین درگیری‌های مسلحانه دست به اقدامات وحشتناکی می‌زنند. همان‌طور که قبلاً اشاره شد، برخی از پسران در قلمرو تحت کنترل داعش به‌طور فعالانه از سنین جوانی دست به خشونت می‌زدند.^{۱۵۴} حقوق بشردوستانه بین‌المللی و حقوق بشر بین‌المللی نیز در صورت پیگرد قانونی کودکان مرتبط با خصومت، محدودیت‌هایی را تعیین کرده‌اند.^{۱۵۵} همان‌طور که جو بکر^{۱۵۶} از دیده‌بان حقوق بشر خاطرنشان می‌کند: ... بدون شک برخی از کودکان در طی درگیری‌های مسلحانه مرتکب جنایات وحشتناکی شده‌اند. در این صورت، با در نظر گرفتن سن و رعایت استانداردهای بین‌المللی، می‌توان آنها را طبق قوانین بین‌المللی تحت پیگرد قرار داد؛ اما پیگرد قانونی کودکان به‌دلیل وابستگی به داعش عادلانه نیست ...^{۱۵۷} در موارد افراط‌گرایی، به‌ویژه، رویکرد اولین قربانی مناسب‌ترین روش به‌نظر می‌رسد.

علاوه بر این، لغو تابعیت کودکان سرباز سابق داعش تمام اصول عدالت، به‌ویژه حقوق را از بین می‌برد. لغو تابعیت صرفاً به‌دلیل ارتباط با «یک گروه تروریستی» و توجیه لغو آن به‌دلیل اینکه «برای منافع عمومی مفید است» انجام گرفته است. با کنار گذاشتن معیار بحث‌برانگیز منافع عمومی، یک بخش کلیدی در حکومت قانون این است که حکومت نباید بدون طی روند دادرسی، مجازاتی را بر شخصی تحمیل کند.^{۱۵۸}

152. S. Maher, "The Case of Shamima Begum Shows There Are No Easy Choices for the West as Isis Collapses," *New Statesman* (London, UK, 14 February 2019) <www.newstatesman.com/world/middle-east/2019/02/case-shamima-begum-shows-there-are-noeasy-choices-west-isis-collapses> (Last Accessed December 13, 2019).

153. *Ibid.*

154. Almohammad (n 20).

155. N. Que nivet, "Does and Should International Law Prohibit the Prosecution of Children for War Crimes?," *The European Journal of International Law* 28(2) (2017): 433.

156. Jo Becker

157. Becker (n 143).

158. J. Waldron, "The Rule of International Law," *Harvard J Law & Public Policy* 15(30) (2006): 15.

ماده ۴۱ منشور حقوق اساسی اروپا بیان می‌دارد: «هر فرد حق شنیده شدن دارد قبل از اینکه اقدامات اتخاذشده شخصی بر او تأثیر منفی بگذارد.»^{۱۵۹} دیوان اروپایی^{۱۶۰} به‌طور مداوم از اعمال حق شنیده شدن با ویژگی‌های منحصر به فرد در رویه حقوقی خود، حمایت کرده است.^{۱۶۱} سلب یا لغو خودسرانه تابعیت، مجازاتی است که بدون طی تشریفات قانونی تحمیل شده است. چنین اقداماتی مخصوصاً زمانی که قربانی بدون تابعیت باقی بماند، به‌نظر می‌رسد کوتاه آمدن نسبت به تبعیت از حکومت قانون باشد. حقوق ناشی از رویه تنها پس از صدور حکم به رسمیت شناخته می‌شود.

در زمان نوشتن این مقاله، شمیمه بیگم، در آن زمان ۲۰ ساله، به کمیسیون تجدیدنظر در مورد مهاجرت مراجعه کرده بود. وکلای او ادعا کردند که اکنون بدون تابعیت، او قادر به طرح یک چالش حقوقی «عادلانه و مؤثر» نبوده و در معرض خطر «مرگ، برخورد غیرانسانی یا تحقیرآمیز» قرار دارد.^{۱۶۲} در این زمینه بیان شد که او اصلیت بنگلادشی دارد. به‌هرحال، بنگلادش تابعیت دوگانه شمیمه را رد کرد و اینکه او هرگز برای تابعیت بنگلادش درخواستی نداشته است.

و کلا به دادگاه گفتند: [بیگم] قصد بازگشت به انگلستان را داشت که دولت پس از شنیدن این قصد، تابعیت انگلیسی او را با هدف جلوگیری از بازگشت وی به این کشور سلب کرد. این اقدامات حداقل تا حدی ناشی از تمایل به جلوگیری از تجدیدنظرخواهی از اعمال [حقوق بشر] خود در انگلیس بود (مانند مقاومت در برابر اخراج به بنگلادش).^{۱۶۳}

در پرونده A و دیگران علیه وزیر کشور، وزارت کشور انگلیس، معروف به پرونده Belmarsh^{۱۶۴}، مجلس لردها به استفاده بیش از حد از قدرت در امور مربوط به تروریسم و امنیت ملی رأی داد. درحالی‌که دادگاه حقوق بشر اروپا رأی به لغو تابعیت یک شهروند انگلستان را برای ارتباط با تروریسم در یک موضوع صادر کرده است، این پرونده شرایط

159. EU Charter of Fundamental Rights, art 41 Right to Good Administration 2 (1) (a).

160. ECJ

161. See: eg These are cases from the European Court of Justice (ECJ): Case 85/76 Hoffmann-La Roche v Commission (1979) ECJ; Case 49/88 Al-Jubail Fertilizer v Council (1991) ECJ; Case 66/90 Netherlands and Others v Commission (1992) ECJ; Case 48/90; Case 135/92 Fiskano v Commission (1994); Case 450/93 Lisrestal v Commission (1994) ECJ.

162. O. Bowcott and D. Sabbagh, "Shamima Begum Begins Appeal against Loss of UK Citizenship," *The Guardian* (UK, October 22, 2019), <www.theguardian.com/uk-news/2019/oct/22/shamima-begum-begins-appeal-against-loss-of-uk-citizenship>.

163. Ibid.

164. A. and Others v Secretary of State for the Home Department [2004] UKHL 56.

مقاومتی داشت.^{۱۶۵} این مقاله در مورد کسانی که صرفاً برای ارتباط با گروه‌های تروریستی از میهن خود به خارج سفر کرده‌اند، بحث نمی‌کند.

این افراد ممکن است به شایستگی مستحق لغو تابعیت به نام آنچه منافع عمومی شناخته می‌شود، باشند. هدف این مقاله کودکانی هستند که با گروه‌های مسلح ارتباط برقرار می‌کنند که در چهارچوب تعریف شناخته‌شده «کودک‌سرباز» قرار می‌گیرند. چنین کودکانی، چه دختر و چه پسر، فعالانه در خصومت‌ها شرکت می‌کردند - به معنای وسیع‌تر آنکه در رویه حقوقی تثبیت شده است - و اینکه مشارکت فعال لزوماً به معنای درگیری در جنگ نیست، مورد تأیید قرار گرفته است. نویسنده در این مقاله، استدلال کرده است که به نظر می‌رسد کودکانی که از غرب برای پیوستن به داعش سفر کرده‌اند در چهارچوب مفهوم پذیرفته‌شده «کودک‌سرباز» جای می‌گیرند و بنابراین باید از حمایت‌های قانونی موجود در مورد کودکان مرتبط با مخاصمات مسلحانه بهره‌مند شوند.

نتیجه

درگیری‌ها در سوریه یک معضل وحشتناک ایجاد کرده است: کودکانی که با گروه‌های تروریستی در ارتباط بوده‌اند و می‌خواهند به کشورهایشان در غرب بازگردند. با این حال رویکرد کشورهای پذیرنده متناقض بوده است؛ از سلب یا لغو تابعیت تا ممنوعیت بازگشت به وطن. به نظر می‌رسد رویکردها نسبت به این کودکان بیشتر ناشی از تمایلات سیاسی کشورهای مختلف است تا اینکه برگرفته از ملاک‌های علمی در مورد پدیده کودک‌سربازی باشد. گرایش کشورهای غربی این بوده است که کودکان را به عنوان تروریست یا زنان را به عنوان عروس‌های جهادی در نظر بگیرند. در این مقاله، نویسنده سعی کرده است پرونده‌ای برای رویکردی مناسب در برخورد با کودکانی که قبلاً با داعش مرتبط بودند، ایجاد کند. این مقاله استدلال کرده است که به جای اینکه این افراد خردسال را «تروریست‌های جوان» و مصادیق مرتبط با آن تلقی کنیم، اساساً باید به عنوان «کودک‌سرباز» دیده شوند. چنین رویکردی به کودکان این امکان را می‌دهد تا از حمایت‌های قانونی موجود در مورد کودکان مرتبط با درگیری مسلحانه بهره‌مند شوند. وضعیت و نقش افراد زیر سن قانونی کاملاً منطبق با تعاریفی است که در معماری قانون و رویه در مورد کودک‌سربازان وجود دارد. در حالی که دادستانی آنگون، موضع متفاوتی اتخاذ کرد، اما رویه قضایی موجود حاکی از آن است که حتی

165. K2 v the United Kingdom App no 42387/13. Decision on Admissibility 7 February 2017.

فراتر از آستانه سنی تعیین شده، کودکانی که قبلاً با داعش در ارتباط بودند زمانی که تحت بازداشت مستمر یک گروه مسلح قرار داشتند، می‌توانستند به‌عنوان قربانی در نظر گرفته شوند. ارزش بالای شواهد نشان‌دهنده تداوم تأثیرات آسیب‌های روحی بعد از جدا شدن از گروه‌های تروریستی است.

حمایت‌ها به افرادی که از چهارچوب قانون کودک‌سربازی خارج شده‌اند، گسترش می‌یابد. در مواردی که شواهدی علیه کودکانی که مرتکب جنایات علیه غیرنظامیان شده‌اند، وجود دارد، رویکرد اولین قربانی که باعث توان بخشی می‌شود، به‌ویژه در موارد خردسالان افراطی شده، توصیه می‌گردد؛ بنابراین، سلب تابعیت و ممنوعیت بازگشت، بسیار بی‌رحمانه به نظر می‌رسد. به‌طور قابل ملاحظه‌ای، ابطال تابعیت، بدون اعمال حق دادرسی، با اصول اساسی عدالت طبیعی، مخصوصاً حاکمیت قانون، ناسازگار است.

فهرست منابع

- A. and Others v Secretary of State for the Home Department [2004] UKHL 56.
- Al Halab Media Center. Establishment of the Limit upon the Corrupt in the Land (Al Halab Media Center, 2015), cited in The Children in Daesh: “Future Flag Bearers” of the “Caliphate” (The Carter Center, 2017) https://www.cartercenter.org/resources/pdfs/peace/conflict_resolution/countering-isis/children-in-daesh.pdf (Last Accessed November 20, 2019).
- Almohammad, A. “ISIS Child Soldiers in Syria: The Structural and Predatory.” AraNews. Last Accessed November 20, 2019. 9 January 2016. <http://aranews.net/2016/01/syrian-teenage-girls-forcedto-marry-isis-jihadis-in-deir-ez-zor/>.
- Asaad, H. “Syrian Girls Forced to Marry ISIS Fighters.” *Al-Monitor*. May 12, 2014. www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/05/syria-girls-marriage-isis-raqqa.html (Last Accessed November 20, 2019).
- Awan, I. “Cyber-Extremism: Isis and the Power of Social Media.” *Society* 54(2) (2017): 138-49.
- Bakker, E., and J de Roy van Zuijdewijn. “Jihadist Foreign Fighter Phenomenon in Western Europe: A Low-Probability, High-Impact Threat.” (2015) International Centre for Counter-Terrorism (ICCT) Research Paper, The Hague <<https://www.icct.nl/wp-content/uploads/2015/11/ICCT-Bakker-DeRoyvanZuijdewijn-Jihadist-Foreign-Fighter-Phenomenon-in-Western-Europe-October2015.pdf>> (Last Accessed December 2, 2019).
- Becker, J. “Some Child Soldiers Get Rehabilitation, Others Get Prison.” Atlantic Council. March 4, 2019. www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/some-childsoldiers-get-rehabilitation-others-get-prison/.
- Bentancout, T., and Others. “Sierra Leone’s Child Soldiers: War Exposures and Mental Health Problems by Gender.” *Journal of Adolescent Health* 49(1) (2011): 21-28.
- Bisset, A. “What Rights Do the Children of Islamic State Have under International Law?.” The Conversation. February 28, 2019. <http://theconversation.com/whatorights-do-the-children-of-islamic-state-have-under-international-law-112322> (Last Accessed January 7, 2020).
- Bloom, M. “ISIS Terrorism Targets Children in Unthinkable Ways.” Newsweek. May 25, 2017. <http://www.newsweek.com/islamic-states-terrorism-targets-children-unthinkable-ways-61457363>.
- Bont and Others. *Life at ISIS: The Roles of Western Men, Women and Children*. Security and Global Affairs, Leiden University, 2017.
- Bowcott, O. and D. Sabbagh. “Shamima Begum Begins Appeal against Loss of UK Citizenship.” *The Guardian*. UK, October 22, 2019. www.theguardian.com/uk-news/2019/oct/22/shamima-begum-begins-appeal-against-loss-of-uk-citizenship.
- Calderwood, I. “Teenage “Terror Twins” Who Fled Britain to Join ISIS Tried to Recruit Their Whole Family Telling Brothers: “We Might Seem Evil to You, but we will all be Happy in the Afterlife”.” Mail Online. October 4, 2015. <<http://www.dailymail.co.uk/news/article-3259363/Teenage-terror-twins-fled-Britain-join-ISIS-try-recruit-family-telling-brothers-evil-happy-afterlife.html>> (Last Accessed November 29, 2019).
- Callimachi, R. “ISIS Enshrines a Theology of Rape.” The New York Times. August 13, 2015. <https://www.nytimes.com/2015/08/14/world/middleeast/isis-enshrines-a-theology-of-rape.html> (Last Accessed December 5, 2019).

Charter, D. "Linda Wenzel, German Teen Who Joined Isis, Is Jailed for Six Years in Iraq." *The Sunday Times*. February 18, 2018. www.thetimes.co.uk/article/linda-wenzel-german-teen-who-joined-isis-is-jailed-for-six-years-in-iraq-r07k8lg76 (Last Accessed November 30, 2019).

Chulov, Martin. "Scorned and Stateless: Children of Isis Fighters Face an Uncertain Future." *The Guardian* (The Guardian, London, UK). October 7, 2017. www.theguardian.com/world/2017/oct/07/children-isis-fighters-syria-raqqa-orphansuncertain-future (Last Accessed December 13, 2019).

Cook, J., and G. Vale. "From Daesh to "Diaspora": Tracing the Women and Minors of Islamic State." ICSR. 2018. <https://icsr.info/wpcontent/uploads/2018/07/ICSRReport-From-Daesh-to%E2%80%98Diaspora%E2%80%99-Tracing-the-Womenand-Minors-of-Islamic-State.pdf> (Last Accessed November 18, 2019).

Cottier, M. "Article 8." in *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court*. ed. O Triffterer. Nomos Verlagsgesellschaft, 1999.

Crane, D. "Prosecuting Children in Times of Conflict: The West African Experience." *Human Rights Brief* 11(3) (2008): 15.

Crossland, D. "Germany Takes Back Four Children of Isis Fighters." *The Times*. August 21, 2019. www.thetimes.co.uk/article/germany-takes-back-four-children-of-isis-fighters-0zfxcd26#> (Last Accessed December 12, 2019).

Dearden, L. "How Isis Attracts Women and Girls from Europe with False Offer of "Empowerment." *The Independent* (The Independent, London, UK). August 5, 2017. www.independent.co.uk/news/world/europe/isis-jihadi-brides-islamicstate-womengirls-europe-british-radicalisation-recruitment-report-a7878681.html (Last Accessed November 28, 2019).

Decision on Preliminary Motion Based on Lack of Jurisdiction (Child Recruitment (SCSL-2004-14-AR72(E)), 31 May 2004).

Drumbl, M. "Shifting Narratives: Ongwen and Lubanga on the Effects of Child Soldiering." *Justice in Conflict*. 2016. <https://justiceinconflict.org/2016/04/20/shifting-narratives-ongwen-and-lubanga-on-the-effects-of-child-soldiering/> (Last Accessed December 13, 2019).

Drumbl, MA. "Reimagining Child Soldiers in International Law and Policy." *OUP* (2012):142-43, 22.

Ensor, J., and R. Mendick. "Shamima Begum Was Cruel Enforcer in Isis's Morality Police, Say Syrian Witnesses." *The Telegraph* (The Telegraph, London, UK), April 3, 2019. www.telegraph.co.uk/news/2019/04/13/shamima-begum-cruel-enforcer-isis-morality-police-say-syrian/ (Last Accessed December 12, 2019).

EU Charter of Fundamental Rights.

Evans, M. "Three Missing London Schoolgirls "Travelling to Syria to Join Isis"." *The Telegraph* (The Telegraph, London, UK). 2015. <https://www.telegraph.co.uk/news/uknews/crime/11424884/Three-missing-British-schoolgirls-travel-to-Syria.html> (Last Accessed November 29, 2019).

Finnegan, C., and E. McLaughlin. "American Women, Children Who Lived under ISIS Transferred to US from Syria." *ABC News*, June 5, 2019. <https://abcnews.go.com/Politics/american-women-children-lived-isis-transferred-us-syria/story?id%463505693>.

Fox, M. "Child Soldiers and International Law: Patchwork Gains and Conceptual Debates." (2005) 7 *Human Rights Review* 1(7) (2005): 27-48.

Gadher, D. "Isaac, 9, Feared to be the Youngest British Child Killed with Isis in Syria." *The Times*. April 14, 2019. www.thetimes.co.uk/article/isaac-9-feared-to-be-the-youngest-british-child-killed-with-isis-in-syria-n8xq2j03t (Last Accessed December 10, 2019).

General Comment No 10 (2007). “Children’s Rights in Juvenile Justice.” CRC/C/GC/10, April 25, 2007, Committee on the Rights of the Child, Forty-fourth session, Geneva, para 32.

German Court Rules on Repatriation of Syria ISIL Fighter’s Family’ Aljazeera (Doha, Qatar, 11 June 2019) <www.aljazeera.com/news/2019/07/german-court-rulesrepatriation-

Hecker, T., and Others. “Appetitive Aggression in Former Combatants-Derived from the Ongoing Conflict in DR Congo.” *International Journal of Law and Psychiatry* 35(3) (2012): 244-49.

Hermenau, K., and Others. “Growing Up in Armed Groups: Trauma and Aggression among Child Soldiers in DR Congo.” *European Journal of Psychotraumatology* 4(1) (2013).

Hoffmann-La Roche v Commission (1979) ECJ; Case 49/88 Al-Jubail Fertilizer v Council (1991) ECJ; Case 66/90 Netherlands and Others v Commission (1992) ECJ; Case 48/90; Case 135/92 Fiskano v Commission (1994); Case 450/93 Lisrestal v Commission (1994) ECJ.

Hollingsworth, J. “Australian Children of ISIS Fighters Rescued from Syria.” CNN. July 3, 2019. <https://edition.cnn.com/2019/06/24/australia/syria-isis-australia-intl-nhk/index.html> (Last Accessed November 24, 2019).

Hope, A. “No Automatic Right of Return for Widows and Orphans of Dead Syria Fighters, Rules Court of Appeal.” *The Brussels Times* (Brussels, Belgium, February 28, 2019. www.brusselstimes.com/all-news/belgium-all-news/54061/no-automatic-rightof-return-for-widows-and-orphans-of-dead-syria-fighters-rules-court-of-appeal/.

“How Social Media is used to Encourage Travel to Syria and Iraq: Briefing Note for Schools.” Home Office UK (2015).

Hughes, C. “Teen Was Forced to Become ISIS Fighter’s Child Bride Aged Just 11’ *The Mirror*.” *The Mirror*. June 19, 2019. www.mirror.co.uk/news/worldnews/teen-forced-become-isis-fighters-16544042 (Last Accessed December 5, 2019).

Human Rights Watch. “Syria: US Coalition Should Address Civilian Harm.” 9 July 2019. www.hrw.org/news/2019/07/09/syria-us-coalition-should-address-civilian-harm (Last Accessed December 10, 2019).

ICC Press Release. “Warrant of Arrest unsealed against five LRA Commanders,” ICC-CPI-20051014-110, October 14, 2005.

“Inevitability Volatility and Friction in the Age of Disintermediation.” (2017) *The International Counter-terrorism* (2018) The Hague CCT Research Paper.

In January 2016, for example, a four-year-old British boy featured in an ISIS video apparently detonating a bomb that killed prisoners. See: J. Davenport and A. Hall, “Top Counter Terror Officer Warns of Threat Posed by Jihadi Children Returning to UK.” *The Evening Standard* (*The Evening Standard, London, UK*), February 1, 2018.

International Criminal Court. Last Accessed December 13, 2019. www.icc-pi.int/Pages/item.aspx?name%2F2016-12-06-otp-statongwen.

International Criminal Court. “Statement of the Prosecutor of the International Criminal Court, Fatou Bensouda, at the opening of Trial in the case against Dominic Ongwen.” December, 2016. www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name%2F2016-12-06-otp-stat-ongwen.

Kelly, J. “Audi Alterant Partem.” *The American Journal of Jurisprudence* 9(1) (1964): 103-10.

Lafta, R., and Others. “Living in Mosul During the Time of ISIS and the Military Liberation: Results from a 40-cluster Household Survey.” *Conflict and Health* 12(31) (2018): 1.

Levallois, A. and J. Cousseran. "The Financing of the "Islamic State" in Syria and Iraq (ISIS)." (2017) European Parliament, Directorate-General for External Policies Policy Department.

Lloyd, A. "Shamima Begum: I Was Brainwashed. I Knew Nothing: The Isis Bride is Facing Up to a Life outside the UK." *The Times UK*. April 1, 2019. www.thetimes.co.uk/article/isis-bride-shamima-begum-i-regret-everything-please-let-me-start-my-life-again-in-britain-9g0tn08vn (Last Accessed January 7, 2020).

Lokshina, T. "Will Russia Bring Home Children Who Lived under ISIS/the Islamic State?." August 14, 2018. Human Rights Watch. www.hrw.org/news/2018/08/14/willrussia-bring-home-children-who-lived-under-isis/islamic-state (Last Accessed December 13, 2019).

Lubanga Conviction Decision.

Maher, S. "The Case of Shamima Begum Shows There Are No Easy Choices for the West as Isis Collapses." *New Statesman* (London, UK). February 14, 2019. www.newstatesman.com/world/middle-east/2019/02/case-shamima-begum-shows-there-are-noeasy-choices-west-isis-collapses (Last Accessed December 13, 2019).

Mazurana, DE., and Others. "Girls in Fighting Forces and Groups: Their Recruitment, Participation, Demobilization, and Reintegration." *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology* 8(2) (2002): 97.

McDermott, Y. "Child Victim or Brutal Warlord? ICC Weighs the Fate of Dominic Ongwen." *The Conversation*, January 11, 2017. <https://theconversation.com/child-victim-or-brutal-warlord-icc-weighs-the-fate-of-dominic-ongwen-70087> (Last Accessed December 13, 2019).

McFarlane, A. "The Long-term Costs of Traumatic Stress: Intertwined Physical and Psychological Consequences." *World Psychiatry* 9(1) (2010): 3-10.

Meleagrou-Hitchens, A., and N. Kaderbhai. *Research Perspectives on Online Radicalisation: A Literature Review 2006–2016*. International Centre for the Study of Radicalisation (ICSR), King's College London, 2017. https://icsr.info/wp-content/uploads/2017/05/ICSR-Paper_Research-Perspectives-on-Online-Radicalisation-A-Literature-Review-2006-2016.pdf (Last Accessed November 21, 2019).

Memri TV. "ISIS Music Video in French Featuring Children: Your Roads Will Be Rigged by Mines, Our Swords Are Sharpened to Slice Necks." Memri TV. April 29, 2016. <https://www.memri.org/tv/isis-music-video-french-featuring-children-yourroads-will-be-rigged-mines-our-swords-are> (Last Accessed November 18, 2019).

N. Que' nivet. "Does and Should International Law Prohibit the Prosecution of Children for War Crimes?." *The European Journal of International Law* 28(2) (2017): 433.

Oosterveld, WT., and W. Bloem. "The Rise and Fall of ISIS: From Evitability to Inevitability Volatility and Friction in the Age of Disintermediation." *The Hague Centre for Strategic Studies (HCSS) StratMon Annual Report 2016/2017*.

Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Involvement of Children in Armed Conflict; Adopted and Opened for Signature, Ratification and Accession by General Assembly Resolution A/RES/54/263 of 25 May 2000, entry into force 12 February 2002.

Peresin, A. "Why Women from the West are Joining ISIS." *International Annals of Criminology* (Special Issue on Female Migration to ISIS) 56 (Special Issue 1-2) (2018): 32-42.

Perraudin, F. "Shamima Begum Tells of Fate Since Joining Isis During Half Term." *The Guardian*. February 14, 2019. www.theguardian.com/world/2019/feb/14/shamimabegum-friends-kadiza-sultana-amirabase-joined-isis-syria (Last Accessed January 7, 2020).

Prosecutor v Thomas Lubanga Dyilo, Judgment Pursuant to Article 74 of the Statute, ICC-01/04-01/06-2842, T.Ch. I, 14 March 2012 (hereinafter ‘Lubanga Judgment’) para 612.

Prosecutor v Thomas Lubanga Dyilo, No ICC-01/04-01/06-803, Decision on the Confirmation of Charges, 29 January 2007, para 246.

Qassim, S. “Syrian Teenage Girls Forced to Marry ISIS Jihadis in Deir ez-Zor.” AraNews. January 9, 2016. <http://aranews.net/2016/01/syrian-teenage-girls-forced-to-marry-isis-jihadis-in-deir-ez-zor/> (Last Accessed November 20, 2019).

“Radicalisation: A Literature Review 2006-2016.” (2017) International Centre for the Study of Radicalisation (ICSR), King’s College London. https://icsr.info/wp-content/uploads/2017/05/ICSR-Paper_Research-Perspectives-on-Online-Radicalisation-A-Literature-Review-2006-2016.pdf (Last Accessed November 21, 2019).

Ranstorp, M., and Others. “The Role of Gender in Violent Extremism.” *RAN ISSUE PAPER 4/12/2015*.

Reuters. “Belgium Takes Back Six Children of Isis Fighters from Syrian Camps.” 15 June 2019. www.theguardian.com/world/2019/jun/15/belgium-takes-back-six-children-of-isis-fighters-from-syrian-camp (Last Accessed November 25, 2019).

Rodenha user, T. “What Does It Take to be a Non-State Armed Group?.” (OUPblog, OUP 2018).

“Report of the Preparatory Committee on the Establishment of an International Criminal Court.” A/CONE 183/2/Add.1 (14 April 1998) 21.10.19165/2018.1.14. ISSN: 2468-0656 1961 and entered into force on 13 December 1975.

Scherrer, A. and Others. “The Return of Foreign Fighters: An Ex-post Evaluation.” *European Parliamentary Research Service, European Parliament 26* (2018).

Smyth, J., and A. England. “UN Urges Repatriation of Isis Family Members.” *The Financial Times* (The Financial Times, London, UK). June 24, 2019. www.ft.com/content/33b71286-9637-11e9-8cfb-30c211dcd229 (Last Accessed November 22, 2019).

Sommerville, Q. “Shamima Begum: What Was life Like for the IS Couple in Syria?.” BBC. March 3, 2009. www.bbc.co.uk/news/world-middle-east_47435039 (Last Accessed November 21, 2019).

Strobel, W., and G. Lubold. “US Is Bringing Home Citizen Suspected of Fighting for ISIS.” *Wall Street Journal* (New York, USA). June 18, 2019. <https://www.wsj.com/articles/u-s-is-bringing-home-citizen-suspected-of-fighting-for-isis-11563496749> (Last Accessed December 12, 2019).

The Children in Daesh: “Future Flag Bearers” of the “Caliphate” The Carter Center (2017).

The Children of ISIS: The Indoctrination of Minors in ISIS-Held Territory. The Hague: Dutch Ministry of the Interior and Kingdom Relations, 2017. <https://english.aivd.nl/publications/publications/2017/04/26/thechildren-of-isis.-the-indoctrination-of-minors-in-isis-held-territoryee>;> UNICEF. “The Paris Principles: Principles and Guidelines on Children Associated With Armed Forces or Armed Groups.” http://www.un.org/children/conflict/_documents/parisprinciples/ParisPrinciples_EN.pdf (Last Accessed August 31, 2019).

The Daily Beast. “ISIS Fighters Pray Before Raping Girls.” April 14, 2017. www.thedailybeast.com/cheats/2015/08/13/isis-fighters-pray-before-raping-girls-or-isis-usesfaith-to-justify-child-rape (Last Accessed January 7, 2020).

The Telegraph (The Telegraphy, London, UK). “Jihadi Jack: Isis Fighter Stripped of British Citizenship by Home Office.” August 18, 2019.

www.telegraph.co.uk/news/2019/08/17/jihadi-jack-isisfighter-stripped-british-citizenship-home-office (Last Accessed December 12, 2019).

The United Nations Convention on the Rights of the Child (UNCRC)

UN General Assembly. "Children and Armed Conflict." August, 24 2017. Report of the Secretary-General A/72/361-S/2017/821. Al Halab Media Center, Establishment of the Limit upon the Corrupt in the Land (Al Halab Media Center, 2015), cited in The Children in Daesh: "Future Flag Bearers" of the "Caliphate" (The Carter Center, 2017) <<https://www.cartercenter.org/resources/>>.

UN Security Council Counterterrorism Committee. "Foreign Terrorist Fighters." June 10, 2019. www.un.org/sc/ctc/focus-areas/foreign-terrorist-fighters/ (Emphasis added).

UN Security Council Resolution Counter-terrorism Committee, "S/RES/2178 (2014) - Addressing the Growing Issue of Foreign Terrorist Fighters." Adopted by the Security Council at its 7272nd meeting, on 24 September 2014.

UN Security Council. "ISIL Now "A Covert Global Network" Despite Significant Losses, United Nations Counter-Terrorism Head Tells Security Council." August 23, 2018. www.un.org/press/en/2018/sc13463.doc.htm (Last Accessed November 22, 2019).

UNODC. *Handbook on Children Recruited and Exploited by Terrorist and Violent Extremist Groups: The Role of the Justice System* (UN Vienna 2017) (hereinafter 'UNODC, 2017).

Vale, G. "Cubs in the Lions, Den: Indoctrination and Recruitment of Children within Islamic State Territory." ICSR. 2018. <<https://icsr.info/wpcontent/uploads/2018/07/ICSR-Report-Cubs-in-the-Lions%E2%80%99-Den-Indoctrination-and-Recruitment-of-Children-Within-Islamic-State-Territory.pdf>> (Last Accessed November 18, 2019).

Waldron, J. "The Rule of International Law." *Harvard J Law & Public Policy* 15(30) (2006).

Walsh, P. "ISIS Brides Flee Caliphate as Noose Tightens on Terror Group." CNN. July 17, 2017. <https://edition.cnn.com/2017/07/17/middleeast/raqqa-isis-brides/index.html> (Last Accessed December 5, 2019).

Wintour, P. "Trump: EU Must Take Back 800 Isis Fighters Captured in Syria." The Guardian (The Guardian, London, UK). February 17, 2019. www.theguardian.com/world/2019/feb/17/islamic-state-isis-baghu-z-trump-calls-on-european-allies-to-take-800-fighters-captured-in-syria (Last Accessed January 7, 2020).